

PAPER DETAILS

TITLE: LÜTFİ FIKRİ BEY'İN ANKARA İLE İSTANBUL'U UZLASTIRMAK İDDIASIYLA 1920 YILINDA
KURDUGU BİR İTTİFAK: MÜSALEMET İTTİFAKI

AUTHORS: Ahmet GAZEL

PAGES: 14-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/837642>

LÜTFİ FİKRİ BEY'İN ANKARA İLE İSTANBUL'U UZLAŞTIRMAK İDDİASIYLA 1920 YILINDA KURDUĞU BİR İTTİFAK: MÜSALEMET İTTİFAKI*

Ahmet Ali GAZEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, agazel@aku.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-7211-6032

Makale Geliş Tarihi: 04.07.2019 **Makale Kabul Tarihi:** 07.10.2019

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Gazel, A. (2019). Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u uzlaştırmak iddiasıyla 1920 yılında kurduğu bir ittifak: Müsalemet İttifakı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (44), 14-44.

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesi'yle savaştan çekilmiştir. Barış antlaşması ile ilgili olarak görüşmeler devam ederken eski Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey barış yapılma sürecinde herkesin ortak hareket etmesini sağlamak gayesiyle bir birlik kurmak için harekete geçmiştir. Lütfi Fikri Bey birliğin duyurusunu 2 Haziran 1920 tarihli gazetelerle ilan etmiştir.

Lütfi Fikri, 23 Haziran 1920 tarihli gazetelerde "Müsalemet İttifakı" adını verdiği birliğin nizamnamesini yayımlamıştır. Nizamnameye göre, İttifak sulhun ülke açısından en az zararlar imzalanmasını hedeflediği için barışın imzalanmasına kadar devam edecek, barışın imzasından sonra ise başka bir cemiyete dönüşebilecektir.

Lütfi Fikri, Sevr Antlaşması imzalandıktan sonra ittifakın faaliyetlerini, belki antlaşmanın daha ehven şartlarda onaylanmasını sağlamak için İstanbul-Ankara arasında yapılacak bir görüşme ve uzlaşmaya yönlendirmiştir. Bu konuda Sadrazam Damat Ferit Paşa ile de görüşmüş, ancak bir sonuç alamamıştır. Yerine Ankara ile uzlaşmak üzere Tevfik Paşa tayin edilmiştir. Tevfik Paşa, Ankara ile görüşmek için bir heyet gönderilmesine karar vermiştir. Bazı gazetelerin Lütfi Fikri'nin de heyette yer

* Bu çalışma Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 25-26 Nisan 2019 tarihlerinde Erzurum'da düzenlenen "Milli Mücadele'nin 100. Yılı: Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçiş ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

Ahmet Ali GAZEL

alacağına dair haberleri görülse de Lütfi Fikri bu heyette yer almamıştır. Bu tarihten sonra Müsalemet İttifakı'na dair bir habere rastlanmaktadır.

Lütfi Fikri Bey'in kurduğu Müsalemet İttifakı dönemin gazeteleri taranarak ortaya konmuştur. Zira diğer kaynaklarda konuya ilişkin detaylı bilgi bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lütfi Fikri, Sevr Antlaşması, Milli Mücadele

ALLIANCE ESTABLISHED BY LÜTFİ FİKRİ BEY IN 1920 TO RECONCILE ANKARA AND İSTANBUL: MÜSALEMET ALLIANCE

Abstract

The Ottoman Empire lost World War I with great hope and withdrew from the war on 30 October 1918 by signing the Armistice of Mondros. While the negotiations on the peace treaty were in progress, the former Dersim MP Lütfi Fikri Bey took action to establish a unity in order to ensure that everyone acts in unity during the peace making process. Lütfi Fikri Bey announced the union's announcement in the newspapers dated 2 June 1920.

In the newspapers dated 23 June 1920, Lütfi Fikri published the regulation of the union he called "Müsalemet Alliance". According to the Regulation, the Alliance will continue until the signing of the peace since it aims to sign the peace with the least harm for the country, and after the signature of the peace, it can turn into another society.

After signing the Treaty of Sevres, Lütfi Fikri directed the activities of the alliance to a meeting and reconciliation between Istanbul and Ankara in order to ensure that the treaty was ratified under more favorable conditions. He also met with Grand Vizier Damat Ferit Pasha on this subject, but he did not get any results. Tevfik Pasha was appointed to reconcile with Ankara. Tevfik Pasha decided to send a delegation to meet with Ankara. Although some newspapers reported that Lütfi Fikri would be on the delegation, Lütfi Fikri was not included in this committee. After this date, there is news about the Muslim Alliance.

The Müsalemet Alliance founded by Lütfi Fikri Bey has been revealed by scanning the newspapers of the period. Because there is no detailed information on the subject in other sources.

Keywords: Lütfi Fikri, Sevres Treaty, National Struggle

I- Müsalemet İttifakı'nın Kurulması

Osmanlı Devleti büyük umutlarla girdiği Birinci Dünya Savaşını kaybetmiş ve 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesiyle savaştan çekilmiştir. İtilaf Devletleri Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak daha önceden yaptıkları gizli taksim antlaşmalarına göre kendi paylaşım paylarına düşen bölgeleri işgal etmeye başlamışlardır. Bunun yanında işgal ettikleri bölgeleri tamamıyla kendi

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

hakimiyetleri altına almak için de kendi aralarında barış görüşmelerine başlamışlardır. İlk toplantı 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te yapılmıştır. İtilaf Devletleri, Paris Barış Konferansı'ndan sonra 12 Şubat-20 Nisan 1920 tarihleri arasında düzenledikleri I. Londra Konferansı'nda Sevr Barış Antlaşması maddelerinin önemli bir kısmını karara bağlamışlardır. Bu konferansta anlaşma sağlanamayan konular ise 18-26 Nisan 1920 tarihleri arasında San-Remo'da düzenlenen görüşmelerde karara bağlanmış ve burada Sevr Antlaşması'na son şekli verilmiştir (Tolon, 2014: 115).

Hazırlanan barış antlaşmasının Osmanlı Devleti'ne tebliğ edilmesi için Osmanlı temsilcileri Paris'e davet edilmiştir. Osmanlı Devleti, 30 Nisan 1920 tarihinde Tevfik Paşa başkanlığındaki bir heyeti Paris'e göndermiştir. 11 Mayıs 1920 tarihinde barış şartları heyete bildirilmiş ve cevap için de bir aylık süre verilmiştir. (Tolon, 2014: 244). Bu arada Damat Ferit Paşa başkanlığındaki heyet yeni barış önerisi yapmak için 17 Haziran'da Paris'e gitmiştir. Damat Ferit başkanlığındaki heyet antlaşma şartlarını hafifletilmesi için uğraşmışsa da bunda başarılı olamamıştır (Turan, 1999: 70).

Heyet başkanı Tevfik Paşa 12 Mayıs'ta antlaşma taslak metnini İstanbul'a telgraf çekmiştir. Taslakta bulunan şartlar İstanbul'da büyük bir infial meydana getirmiştir. Hatta *Alemdar* gazetesi yeis içinde olan milleti üzmemek için antlaşma metnini gazeteye basmadıklarını, değiştirilmiş bir metni iftiharla basacaklarını yazmıştır.

Bu arada 17 Haziran'da Paris'ten dönen Dahiliye Nazırı Reşit Bey'in, muhtemelen Paris'te Osmanlı taraftarı bazı kişilerle yaptığı görüşmelerin etkisiyle, önerilen antlaşma taslağında bazı değişiklikler yapılabileceğini söylemesi ise İstanbul'da bir iyimserlik havası estirmiştir. Ancak Reşit Bey'e göre bunun için bütün milletin birlik halinde olması, ama aynı zamanda sükunetini de koruması gerekmektedir. Bunun yanında "asri usullere" göre akılcıca davranılmalıydı (Akşin, 2010: 112-115).

Aynı şeyi Tevfik Paşa da savunmaktaydı. Ona göre, İtalyanların desteği sağlanabilirse barış şartlarında değişiklik yapılabilirdi. Ancak bunun için Türkiye'nin birleşik bir cephe görüntüsü vermesi gerekmektedir. Bu nedenle Kuva-yı Milliye ile çarpışmalar son bulmalıydı. (Akşin, 2010: 121-122).

İşte barış antlaşması ile ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin cevabı beklenirken ve bazı kişilerce şartların hafifletilmesi için Ankara ile İstanbul'un anlaşması gerektiği belirtilirken eski Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey¹ barış yapılma sürecinde herkesin

¹ 1872 yılında doğan Lütfi Fikri Bey, II. Abdülhamit, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi siyasi hayatında önemli rol oynamıştır. Paris'te hukuk eğitimi alan Lütfi Fikri Bey, çeşitli idari görevlerde yer aldıktan sonra yurt dışına kaçmış ve 1908'de geri dönerek Dersim mebusu seçilmiştir. Mecliste İttihat ve Terakki'ye karşı sert bir muhalefet yürütmüştür. Bunun yanında Tanzimat adında bir gazete çıkararak muhalefetini basında da devam ettirmiştir. Lütfi Fikri Bey, I. Dünya Savaşı başladığı sırada İsviçre'ye gitmiştir. Mondros Mütarekesi sonrası tekrar yurda dönmüştür. 1923

birlik içinde hareket etmesini sağlamak gayesiyle bir ittifak kurmak için harekete geçmiştir. Lütfi Fikri Bey, ittifakın duyurusunu 2 Haziran 1920 tarihli gazetelerle ilan etmiştir.

Lütfi Fikri, “Aziz Vatandaşlarım” diyerek başladığı duyurusunda ülkenin çok kritik bir zamandan geçtiğini, zamanın fedakârlık zamanı olduğunu, bu dönemde vatan için ne yapılacaksa her birlikte yapılmasını ve şahsi ihtirasların ve siyasi ayrılıkların bir müddet için unutulması gerektiğini belirttikten sonra yapılacak barış antlaşmasının herkesin kabul ettiği bir şekilde olmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Zira ona göre herkes razı olmadan yapılacak bir antlaşma dâhili karışıklığa sebep olabilirdi:

“Aziz vatandaşlarım, Bedbaht memleketimizin geçirmekte olduğu müthiş buhran hakkında uzun uzadıya söz söylemeyi zait görüyorum. Maruz olduğumuz tehlikenin mahiyetini elbette benim kadar cümleniz anlıyor ve takdir ediyorsunuzdur. Uğradığımız müthiş kasırgadan evvel en az zararla çıkabilmekliğimiz için hepimize ferden azami bir fedakârlık terettüp ediyor. İhtirasat-ı şahsiyeyi unutmak, fırkacılık hislerinin fazla tesirinde kalmak şu zaman için hıyanet-i vataniye sayılabilecek bir hodkâmlıktır. Buna meydan vermeyelim. Ruhlarımızı geçirmekte olduğumuz tarihi anın ehemmiyet ve azameti nispetinde alâ edelim. Vatan ve millet namına ne yapılacaksa, ne yapabilmek lazımsa bunu mümkünü’l husul bir ittihat ve vifakın hattı azamisiyle yapmaya çalışalım.

Malumunuz olan müellim şerait-i sulhiyenin söylendiği veçhile inşallah tadil ve tahfifine imkân hâsıl olur. Olmadığı takdirde o vakit meseleyi dur ü diraz-ı tetkik ve tamik etmeliyiz. Hiçbir ferden bu babda infilaat-ı ruhiyesine hatta en meşru, makbul hissiyat-ı kalbiyesine fazla bağlanmaya mağlup olmaya hakkı yoktur. Düşünülmesi ki biz bugün her ne yapar isek yalnız kendimiz için değil bizden sonra gelecek torunlarımız, nesillerimiz için de yapmış olacağız. Olabilir ki bu gün bizim ruhlarımızı fazla rencide eden bir sulhun adem-i kabulü atide gelecek nesillerimizi daha fazla mutazarrır edebilsin. Fakat yine olabilir ki bu gün bizi bugünkü halimizde tatmin eden bir sulh ati için müthiş bir menba-ı felaket olsun. Binaenaleyh bu babda bir karar-ı kat’i ittihazından evvel pek çok düşünmeye, serinkanlılıkla düşünmeye, alehusus aşk-ı vatandan başka hiçbir müessir ve amilin tesirinde kalmayarak düşünmeye mecburuz.

Kezalik yapılacak her şey bütün evlad-ı vatanın hatt-ı azami bir ittihat ve ittifakıyla yapılmalıdır. Sulhun kabul ve imzası lehinde istimal olunabilecek en büyük

yılında Hilafeti savunduğu gerekçesiyle İstiklal Mahkemesi’nde yargılanmıştır. 1925 yıllarında ikinci defa İstiklal Mahkemesi’nde yargılanmıştır. 1925 yılından sonra aktif siyaseti bırakan Lütfi Fikri Bey avukatlık yapmaya başlamıştır. 1934 yılında bağırsak kanserinden vefat etmiştir. Lütfi Fikri Bey’in on dört eseri bulunmaktadır Lütfi Fikri Bey hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Ali Gazel, *Lütfi Fikri’nin Tanzimat’ı*, Konya 2007, s. 9-29; Ali Birinci, “Lutfi Fikri”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 27, Ankara 2003, s. 233-234.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

delil, memleketin şiddetle muhtaç olduğu sükûnun ancak bu sayede temin olunabileceği kavl ve iddiasıdır. Hâlbuki millet müttefikane sulha razı olmazsa şu hal âtiyen temin-i sükûnet etmek şöyle dursun bizi bunca mesabiden sonra bir de felaketlerin en müthiş olan harb-i dâhiliye sevk eder ki bundan sakınmak cümlemize farzdır. Sulh, ne şeraitte yapılacaksa yapılsın, herhalde bütün evlat-ı vatanın inzimam-ı reyile yapılmalıdır ki çok zamandan beri müşteki olduğumuz devre-i sükûna erebilelim”.

Lütfi Fikri Bey, vatanını seven bir kişinin böyle bir zamanda bir şey yapmadan duramayacağını da belirttikten sonra barış yapılıncaya kadar birlik ve beraberliği sağlayacak bir (İttifak-Lig) halinde birleşmeyi önermiştir. Bir hafta içinde alacağı tepkilere göre de bunu kurup kurmayacağına karar vereceğini söylemiştir. Bu ittifaka katılmak isteyenlerin hüviyet ve adresleriyle birlikte postayla başvurmalarını, ayrıca bu konuda farklı fikirleri olanların bu fikirlerini de yazmalarını istemiştir. Lütfi Fikri Bey, yeterli destek gelmesi halinde gerekli resmi başvuruları yaparak, bunu kamuoyuyla paylaşacağını ifade ettikten sonra açıklamasını şöyle bitirmiştir:

“Vatanını seven bir kimse böyle bir zamanda atıl duramaz. Bugün sulh buhranı ile iştigal her vatandaş için farz-ı ayındır. Her fert bu babda uhdesine düşeni bila-tereddüt yapılmalıdır ki uğradığımız zarar hadd-i asgarisine inebilsin. İşte böyle bir vazife hissiyle mütehasis olarak cümlenize hitap ediyor ve hepinizden müşterek bir teşebbüs hakkında muavenet ve müzaheret istirham ediyorum.

Aradaki fırka farklarını, içtihat farklarını bir tarafa bırakmak ve herkes şimdiye kadar mensup olduğu fırka veya içtihatındaki nispeti kemafissabık muhafaza etmek şartıyla sırf buhran-ı sulhun memlekete en az zararı olabilecek bir şekil ve surette izalesini istihdaf edecek ve sulhun inikadından sonra dağılacak bir (İttifak-Lig) halinde birleşelim. Bu gibi teşebbüsata bugün içinde bulunduğumuz ahval-i istisnaiye sebebiyle tabii alelade zamanlardaki serbesti-i tamla tevessül edemeyiz. Bu babda mevcut birçok kuyud ve mevania itaata ve ancak onların müsaade edeceği daire dâhilinde harekete mecburuz.

Kaybedecek hiçbir vaktimiz yoktur. Sizlere vaki olan şu ilk müracaatımın hâsıl edeceği tesire göre bu babda kat'î bir adım atmak ve maksadın husulüne hadim bir (İttifak-Lig)'in teşekkülü için lazım gelen müracaat ve muamelat-ı resmîye tevessül etmek fikrindeyim. Benim fikir ve kanaatimce su-i şöhret sahibi olmayan her vatandaşın böyle bir teşkilatta mevkii ve hakk-ı kelamı olmalıdır. Bircümle vatandaşlarıma olan şu müracaatımın cevaplarına bir hafta kadar intizar edeceğim: Fikir ve teklifimi kabule mütemayil olanlar lütfen keyfiyeti hüviyet ve adresleriyle beraber bana bir mektupla bildirsın. Tasavvur ettiğim (İttifak-Lig)'in şu zaman için pratik bir şekil ve surette teşekkülü hakkında hatırına müfit bir fikir ve mütalaat gelirse onu da ilaveten izah buyursun.

Alacağım cevaplardan fikir ve teklifime iştirak edenlerin mucib-i şevk ve ibret olacak bir raddede olduğuna kani olur isem -ki bunun böyle olacağını son derecede ümit ve tahmin ediyorum- derhal (İttifak-Lig)'in husulü için icap eden muamelat-ı resmîye tevessül ve neticeyi ayrıca ilan edeceğim. Baki cümlenize takdim-i

ihtiramat eder ve şu emr-i vatanperveride giran-bahâ müzaheret ve muavenetinize son derecede müftekir olduğumu tekrar arz eylerim. 1 Haziran 1336. Lütfi Fikri” (*Alemdar*, 2 Haziran 1336; *İleri*, 2 Haziran 1336; *İkdam*, 2 Haziran 1336).

Lütfi Fikri Bey’e ilk destek *İkdam* gazetesinden gelmiştir. *İkdam*’daki imzasız başmakalede Lütfi Fikri’nin bu girişimi memnuniyetle karşılanmış ve başarılı olması temenni edilmiştir (*İkdam*, 3 Haziran 1336).

Lütfi Fikri Bey’in Haziran ortalarında hazırlıklarını tamamladığı anlaşılmaktadır. *Jurnal Doryan* gazetesinin 16 Haziran 1920 tarihli nüshasında Lütfi Fikri’nin eski Maarif Nazırı Sait Bey, Hurşit Paşa, Amasya eski Mebusu İsmail Hakkı Paşa ve eski Adliye Nazırı Sıtkı Bey’in de içinde bulunduğu 12 kişilik yönetim kurulunu oluşturduğu belirtildikten sonra “Lütfi Fikri Bey(in) herkes(in) kanaat-ı şahsiyesini muhafaza etmekle beraber sulhun imzasına kadar fırkalar arasındaki husumetten vazgeçilmesini arzu” ettiği belirtilmiş ve Lütfi Fikri’nin “bu hususta Anadolu’ya teklifatta bulunmak niyetinde” olduğu da kaydedilmiştir (*Vakit*, 16 Haziran 1336).

Haziran ortalarında çalışmalarını tamamlayan Lütfi Fikri Bey, 23 Haziran 1920 tarihli gazetelerde Müsalamet İttifakı adını verdiği birliğin nizamnamesini yayımlamıştır. İttifak 12 kişi tarafından kurulmuştur. Bunlar eski Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey, eski Amasya Mebusu İsmail Hakkı Paşa, eski Adliye Nazırı İsmail Sıtkı Bey, Yazar Asaf Muammer Bey, Müteakid Miralay Tefik Paşa, eski Trabzon Mebusu Hasan Bey, Birinci Ferik Hurşit Paşa, eski ikinci Mabeyinci Reşit Bey, Mirlivalıktan müteakid Sermed Bey, eski Maarif Nazırı Sait Bey, Rodoslu Şevket Bey ve Tüccar Murtaza Bey’dir.

Nizamnameye göre ittifakın maksadı “sulh meselesinden her ne yapılacaksa bunun bir vifak ve muhalasat-ı tamme içinde milletçe müttefikan yapılmasını temin etmek istediğinden şerait-i sulhiyenin son ve kat’i şeklinde bize tebliği anına kadar bil-cümle efrad-ı milletin bu babdaki nokta-ı nazarları arasında bir vahdet ve tecanüs-i tam husule getirmeye” çalışmak olarak açıklanmıştır (Madde 1).

İttifak, birinci madde de belirtilen maksadını gerçekleştirmek için meşru bütün vasıtaları kullanarak merkezi hükümet, payitaht ve diğer vilayetlerin ahalisi ile temaslarda bulunacak ve bunların barış ile ilgili görüş farklılıklarını ortadan kaldırmaya çalışacaktır (Madde 2).

İttifak, memleket için en az zararla barış imzalanmasını hedeflediği için barışın imzalanmasına kadar devam edecek, barışın imzasından sonra ise 10. madde dairesinde yapılacak bir toplantı sonunda başka bir cemiyete dönüşebilecektir (Madde 3).

İttifakın on iki kurucu ile birlikte 11 ve 13. maddeler ahkâmınca kaç kişi olursa olsun ittifaka katılacak üyelerden oluşan bir idare meclisi olacaktır. İdare meclisi üyeleri ilk toplantılarında gizli oyla ve adi çoğunlukla içlerinden birini reisliğe, bir diğerini ikinci reisliğe, üçüncü bir kişiyi de vekil-i idari olarak seçecektir (Madde 4).

İdare meclisinde kurucu üyeler arasından boşalma olursa gizli adi çoğunluk oyla ittifak üyelerinden bir kişi seçilecektir (Madde 5).

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

Kurucu üyelerin çoğunluğu hazır bulunmadıkça idare meclisinin toplantısı geçerli olmayacaktır. Kararlar, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğuyla alınacaktır. İdare meclisi, en az haftada bir defa toplanacak ve idari vekilin önemine binaen görüşülmesini istediği konular hakkında karar verecektir (Madde 6).

Yirmi yaş üzeri her Osmanlı vatandaşı bizzat veya yazılı olarak başvurarak ittifaka üye olabilecektir. İttifaka dâhil olmak her Osmanlı vatandaşının hakkıdır. Ancak ittifak üyelerinden biri hakkında su-i şöhret veya daha ağır sebepten dolayı bir suçlama olursa o kişinin ittifakta kalıp kalmamasına seçilecek üç kişilik komisyon tarafından karar verilecektir (Madde 7).

İttifaka dâhil olacıklardan ittifakın zaruri ihtiyaçlarında kullanmak üzere ilmühaber mukabilinde elli kuruş giriş ücreti alınacaktır (Madde 8).

İttifakın merkezi İstanbul'dadır. Taşradan ittifaka dâhil olmak isteyenler yazılı olarak vekil-i idareye başvuracaklardır (Madde 9).

Gerektiği durumlarda, İstanbul'un içinde bulunduğu olağanüstü durumun müsaadesi nispetinde, ittifakın bütün üyeleri idare meclisi tarafından içtima-ı umumiye davet edilecektir. İdare meclis reisinin başkanlığında yapılacak bu gibi toplantılarda idare meclisinin geçmiş faaliyetleri hakkında bilgi verilecek ve idare meclisinin genel kurula arzına gerek gördüğü konular hakkında karar verilecektir (Madde 10).

İstanbul'da neşredilen günlük gazetelerden ittifaka dâhil olanlar idare meclisinde birer temsilci bulundurmaya hakkı olacaktır. Taşra gazeteleri hakkında ise 9. maddenin ruhu dairesinde idare meclisince ayrıca karar verilecektir (Madde 11).

İttifak, fırkalar üstü ve vatanseverlikle kurulduğu için bir kişinin daha önce bir siyasi fırkaya girmesi ittifaka girmesine engel teşkil etmeyecektir (Madde 12).

Siyasi fırkalar ittifaka iştirak etmek isterlerse her fırka idare meclisinde oy hakkına sahip ikişer temsilci bulundurabilecektir (Madde 13) (*Alemdar*, 23 Haziran 1336; Tunaya, 1999: 549-550).

İttifak resmen kurulduktan sonra idare meclisi hızlı bir şekilde toplantılar yaparak yol haritasını belirlemeye çalışmıştır. Öncelikle Lütfi Fikri Bey başkan seçilmiştir. İkinci başkan ve idari vekilin kimler olduğu hakkında net bir bilgi bulunamamıştır. Bunun yanında ittifaka kaç kişinin katıldığı da tespit edilememiştir. Ancak Lütfi Fikri, 1925'te İstiklal Mahkemesi'nde yargılanırken yüzün üzerinde mektup aldığını söylemiştir (*Hakimiyet-i Milliye*, 28 Temmuz 1341). İttifak adına genelde resmi açıklama yapılmadığı için İttifakın görüşleri ve aldıkları kararlar ancak ittifakın reisi Lütfi Fikri Bey'in gazetelere yaptıkları açıklamalardan takip edilebilmektedir.

Lütfi Fikri Bey, ilk röportajı *Vakit* gazetesine vermiştir. Lütfi Fikri bu röportajda, ittifakın ilan edilen nizamname gereğince yapılacak barış antlaşması için milletin fikir ve temayüllerini bir noktada birleştirerek bir birlik temin etmek gayesinde olduğunu ifade ettikten sonra Osmanlı Devleti'ne sunulan barış antlaşması şartları ile bir birlik oluşturma'nın mümkün olmadığını dile getirmiştir. Lütfi Fikri Bey,

bu birliğin ancak toprak bütünlüğünün temin edildiği bir antlaşma ile vücuda getirilebileceğini belirtmiştir. Lütfi Fikri, İtilaf devletlerinin barış şartlarında Osmanlı lehine değişiklik yapmaları durumunda bu birliği oluşturabilme ümitlerinin artacağını söylemiş ve “bugünkü vaziyete göre İzmir ve Türkiye’nin terki esasları karşısında bir ittifak vücuda getirmek kabil olabilir mi?” diye sormuştur.

Muhabirin “Anadolu’daki cereyanlara karşı ittifakın nokta-i nazarı nedir?” sorusuna “Kuva-yı Milliye’nin birçok noktalarda mahiyeti tezahür etmemiştir. Muahede-i sulhiyede makul kısmın kabul edeceği tarzda tadilat icra edilecek olursa o zaman nokta-i nazarlar arasındaki ihtilaf bu sebepten zail olmasa da herhalde tenakus edecektir. Makul şeraiti kabul etmeyip de müfrit metalabitta ısrar edilecek olursa o zaman bunun ne gibi esbab taht-ı tesirinde vücuda geleceğini araştırmak lazım gelir” şeklinde olmuştur.²

Muhabir, birliğin faaliyetlerini sorunca Lütfi Fikri Bey, birliğin üye sayısını artırmaya çalıştıklarını, zira maksatlarına ulaşmak için olayların gelişmesine beklemekten başka bir şey yapamadıklarını söylemiştir. Lütfi Fikri, birliğe katılmak isteyenlere dair oldukça çok mektup aldığını da belirtmiş ve aydınların topluca ittifaklarına iltihak ettiklerini (*İleri*, 887, 4 Temmuz 1336) söylemiştir. Bunun yanında İşçi ve Sosyalist Fırkasının da iki temsilci göndererek ittifaka iştirak ettiğini belirtmiştir. Hürriyet ve İtilafla ise ancak telefonda görüştüklerini açıklamıştır (*Vakit*, 933, 2 Temmuz 1336).

Lütfi Fikri Bey bir gün sonra *Jurnal Doryan* gazetesine röportaj vermiştir. Burada da bir gün önceki görüşlerine benzer görüşler dile getirmiştir. İttifak dâhilinde faaliyet göstereceklerini belirttikten sonra “hal-i hazırda müşkûlat nazar-ı dikkate alınırsa bundan fazla bir şey yapamayacağımız derhal anlaşılır” diyecektir.

Lütfi Fikri, teklif olunan barış şartlarının maksatlarına ulaşmalarına bir engel teşkil ettiğini dolayısıyla “son harbin tevellüd eylediği netayiç ile şerait-i sulhiye-i hazırda arasında kalan” cemiyetlerinin ileriye bir adım bile atmasının mümkün olmadığını ifade etmiş ve daha sonra “Anadolu’dan İzmir ve Trakya’yı koparan bir sulha karşı ahaliye ne gibi bir tavsiyede bulunabiliriz? Çünkü ortada ittihadın istinat edeceği hiç bir şey kalmamaktadır” demiştir.

Bunun üzerine muhabir “O halde faaliyetinizin sahası nedir?” diye sorunca olayların gelişimine göre hareketlerini belirlediklerini, zira maddi ve manevi her vasitadan mahrum olduklarını kaydetmiştir. Lütfi Fikri, maddeten Anadolu ile temas edememekten şikâyet ederken, manevi açıdan itilaf için müsait bir zemin olmamasından şikâyet etmiştir.

Lütfi Fikri, bazı kişilerin ittifakın “müfrit milliyetperverlerle” uyuşacağını iddia ettiklerini belirttikten sonra bu iddiaya da şöyle cevap vermiştir: “Biz Anadolu’daki hükümeti tesis edenlerin kâffesiyle itilaf kabil olduğunu iddia etmiyoruz. İhtimal ki müfritler bizi dinlemezler. Şüphesiz ki bu hal bizi nevmidiye düşüremez. Anadolu’da

² Cevaptan önceki dört satır sansürce çıkarılmıştır.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

daha pek çok münevver ve mutedil zevat vardır. Biz onlarla görüşeceğiz. Fakat bugün mesele bambaşka şekildedir. Yalnız hareket-i askeriye cereyan ettiği bir zamanda müzakerat-ı siyasiyenin cereyanı mümkün değildir”.

Lütfi Fikri Bey, bir Türk olarak Ankara'nın verdiği mücadelenin de başarısız olmasını istemesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir: “Mümkün müdür ki bizinkilerin inhizâmını arzu eden bir Türk olsun? Türk olduğumuz için ben bile bizzat cepheye giderek memleketin müdafaasına iştirak etmek istiyorum. Fakat arzumuzun tahakkuk etmesi için hukukumuzu ihlal edecek tehditlerin bertaraf olması lazımdır. Hazırdaki müşkülata rağmen cemiyetimiz günden güne tezayüd etmektedir. Emin olunuz ki memleketin istikbalini tehdit eden vakayi araladıkça itilaf daha ziyade mümkün olacaktır” (*İleri*, 887, 4 Temmuz 1336).

Daha sonradan yapılan haberlerden anlaşıldığına göre, Lütfi Fikri daha ittifak kurulur kurulmaz gizli bir şekilde İstanbul hükümetinden Ankara'yla görüşmek için izin istemiş, ancak bu izni alamamıştır (*Vakit*, 26 Eylül 1336; *İleri*, 26 Eylül 1336 ; *Dersaadet*, 26 Eylül 1336).

II- İttifakın Sevr Antlaşması'nın İmzalanmasından Sonraki Faaliyetleri

Lütfi Fikri Bey, barış şartları müzakere edilirken bütün Osmanlıların birlik içinde hareket etmesini sağlamak için kurduğu birliğin faaliyetlerini sürdürürken Sevr Antlaşması imzalanmıştır.

Paris Barış Konferansı'nda barış için tebliğ edilen ve cevap için bir ay süre verilen şartlar oldukça ağırdı. Osmanlı Devleti bu şartların biraz yumuşatılmasını istemiştir. Bunun yanı sıra bu süre içerisinde Müttefik Devletler arasında da bazı anlaşmazlıklar çıkmıştır. Bunun üzerine Müttefik devletlerin temsilcileri bu konuları tartışmak için Hytte ve Spa'da birer konferans düzenlemişlerdir. 20 Haziran 1920 tarihinde yapılan Hytee Konferansı'nda Ankara'nın da anlaşmayı kabul etmesini sağlamak için Yunan askerlerinin Anadolu içlerine ilerlemesine karar verilmiş ve Yunan birlikleri 22 Haziran 1920 tarihinde taarruza geçmiştir. Yunan kuvvetlerinin kısmi başarıları üzerine Müttefik Devletler Osmanlı Devleti'nin barış şartlarının hafifletilmesi yönündeki taleplerini 7 Temmuz 1920 tarihinde yaptıkları Spa Konferansı'nda reddetmişlerdir. Osmanlı delegelerine de barış imzalamak veya reddetmek üzere 27 Temmuz 1920 tarihine kadar süre tanımışlardır. Bunun üzerine konu İstanbul'da toplanan Saltanat Şurası'nda tartışılmıştır. Yapılan oylamada Topçu Feriki Rıza Paşa dışında herkes anlaşmanın imzası yönünde oy kullanmıştır. Neticede Osmanlı Devleti adına Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis Beylerden oluşan bir heyet tarafından 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması imzalanmıştır (Tolon, 2014: 115-247; Tansel, 1991: 173).

Antlaşmanın imzalanması Müsalemet İttifakı'nın politikasında değişikliğe neden olmuştur. Zira nizamnamenin birinci maddesine göre barış antlaşmasının imzalanmasıyla ittifakın kurulma gayesi de sona ermiştir. Lütfi Fikri Bey, bu yeni durum sonrası *Vakit*'e yaptığı açıklamada, müsalemet kadar “meşruiyete” ve “kanun

fikrinin" gelişmesine de ihtiyaç bulunduğunu belirttikten sonra bunu sağlayabilmek için cemiyetlerini (Müsalemet ve Meşruiyet İttifakı) şekline dönüştürerek memleket için daha yararlı bir hale getirmek niyetinden olduklarını ifade etmiştir.

Lütfi Fikri, *Vakit* muhabirinin "Memlekette vatan ve millet gayesi etrafında şu anda bir vahdet tesisi mümkün görülüyor mu?" şeklindeki sorusuna ise "Buyurduğunuz vahdetin en ameli esbab-ı teminini müsalemet ve meşruiyette görüyorum. Fazla nefsanîyetler, garazkârlıklar, şahsiyat bir tarafa bırakılırsa bütün mücadelat ve mücahedat-ı siyasiye meşru ve kanuni bir şekil ve surette cereyan ederse ve hükümet de bütün muamelatını kanuna tevfiğ etmek için büyük bir endişe gösterirse buyurduğunuz vahdet -lüzumu olduğu derecede- pek çabuk husule gelir fikir ve kanaatindeyim" şeklinde cevap vermiştir (*Vakit*, 1 Eylül 1336).

Lütfi Fikri Bey, Sevr Antlaşması imzalandıktan sonra ittifakın faaliyetlerini daha çok İstanbul-Ankara arasında yapılacak bir görüşme ve uzlaşmaya yönlendirmiştir. Lütfi Fikri'nin uzlaşmadan anladığının Anadolu hareketinin durdurularak Sevr'i kabul etmesini sağlamak olduğu anlaşılıyor. *Akşam* gazetesinde gönderdiği mektupta bunu açıkça dile getirmiştir: "Düvel-i muazzama Anadolu'nun serian teskinini ister, onun tarzına karşıdır. Biz Anadolu'yu teskin edelim, sulh muahdesiyle vuku bulan bil-cümle taahhüdümüzü namuskarane ifa edelim, düvel-i muazzamanın aradığı budur. Kaldı ki Anadolu teskin edilmedikçe Yunan ordusu daha ileri gitse de terhisine asla imkân bulunamaz. Binaenaleyh bittahsis Yunanistan hükümeti Anadolu'nun bir an evvel teskini ile son derecede alakadar ve buna taraftar olması lazım gelir".

Lütfi Fikri, Müsalemet İttifakı'nın asıl faaliyetinin ise Anadolu meselesinin teskininden sonra olduğunu yazmıştır: "(Müsalemet ve Meşruiyet İttifakının) asıl faaliyeti Anadolu'nun teskininden sonradır. Anadolu meselesi ise hiç ihmal kabul etmez bir maddedir. Fakat bir madde-i müstacile hükmündedir. Onu ancak hükümet hal edebilir, bu babda (Lik) suretiyle bir şey yapmaya imkân yoktur" (*Vakit*, 3 Eylül 1336).

Lütfi Fikri'nin ittifakın gayesini Ankara ile görüşmeye yönlendirmesi aslında o sıralarda İtilaf devletleri temsilcilerinin de üzerine yoğun tartışmalar yaptıkları bir meseleydi. Zira İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nın onaylanması konusunda şüpheye düşmüşlerdi. İstanbul'da bir parlamento yoktu. Ankara'daki Milli Meclis antlaşmayı onaylamayacağını açıklamıştı. Damat Ferit'in milli direnişi her türlü yöntemi kullanarak bastırmaya çalışması da mümkün görünmüyordu. Diğer taraftan İtilaf devletleri açısından bir başka mesele de antlaşmanın onaylanmasından sonra uygulanıp uygulanmayacağı ve Ankara Hükümeti'nin bunu kabul edip etmeyeceğiydi. Bu nedenle Ankara'nın içinde olmadığı bir çözüm yolu mümkün gözükmeyişi için diplomatik girişimler Ankara'ya göre düzenlenmeliydi. Dolayısıyla İstanbul'daki Yüksek Komiserler 30 Temmuz 1920'de "Kemalist şeflerin hareketlerinde ısrarları halinde, Müttetiklerin ve özellikle Yunan ordusunun yürüyüşe geçmesinin, İstanbul'un elden çıkmasının ve nihayet Türkiye'nin ortadan kalkmasının kaçınılması imkânsız olacağını bu şeflere" anlatmak üzere bir Osmanlı heyetinin Anadolu'ya

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

gönderilmesi gerektiğini kendi hükümetlerine bildirmişlerdir. Ayrıca bu durumun Osmanlı Devleti'ne de tavsiyesi edilmesini istemişlerdir (Aytepe, 2004: 24-25).

İtilaf Devletlerinin istekleri doğrultusunda Anadolu'ya bir heyet gönderilerek "Harekat-ı Milliye'nin yine nasihatle durdurulmaya çalışılması" düşüncesi kabinede tartışmalara neden olmuştur. Çoğunluk kabul etmesine rağmen Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile Ticaret ve Ziraat Nazırı Cemal Bey itiraz etmiştir. Sadrazam Damat Ferit Paşa da Ankara ile pazarlığa girilmemesini ve işin kuvvetle halledilmesini istemiştir (Tansel, 1991: 183-184). Neticede İtilaf Devletleri, en yakın adamları olan Damat Ferit Paşa'yı gözden çıkararak 24 Eylül'de Anadolu'ya bir heyet gönderilmesine karar vermişlerdir (Aytepe, 2004: 24-25).

İşte İtilaf Devletleri arasında ve kabine içinde Anadolu'ya bir heyet gönderilmesi tartışılırken Lütfi Fikri 25 Eylül'de *Vakit* gazetesine gönderdiği açıklamada, uzlaşmak için Ankara'yla temas kurmasına izin verilmesini talep etmiştir: "Payitaht ile Anadolu arasında husul bulmuş ve gün geçtikçe mehaliki artarak hafazanallah zavallı memleketimiz için bir daha altından kalkılamayacak kadar vahim bir musibet halini almak istidadını göstermiş olan iftirak-ı vakayiin ref ve izalesi için bir buçuk ay mukaddem tavassut istirhamında bulunmuştuk. Marûlbeyan müracaatımızdan şimdiye kadar bir netice hâsıl olamadı. Hâlbuki buhran-ı vaki zail olmadıktan başka bilakis her gün daha ziyade vahim bir şekil alıyor. Bütün Osmanlıların kalbini dilhun etmekte olan şu hal-i müessifenin temadisini elbette hükümet-i seniyye de arzu etmez. Anadolu'dakiler hakkında tekrar bir aff-ı ali neşr ve ilanının hükümetçe musammem olduğu haberi millet arasındaki iftirakın bir an evvel ref ve izalesi hakkında vaki olan teşebbüsümüzü bir kere daha tekrara cesaret verdi. Heyetimiz, Eksleben Mülakatı neticesinde neşredilen beyannamenin böyle bir tavassut teşebbüsü için haricen pek müsait bir zemin ihzar ettiği zan ve kanaatindedir.

Diğer taraftan mademki hükümet-i seniyyede büyük bir kiyaset ve hamiyet göstererek ve Anadolu'nun teşkil tarikiyle temin-i sükûna teşebbüste arada akacak kanların yine Türk kanı ve çiğnenecek toprakların yine Türk toprağı olacağını nazar-ı dikkate alarak evvel emirde bir kere daha af ve atufet siyaseti tecrübesine mütemayildir, o halde şu af ve atufet siyasetinin gereği gibi velud ve feyyaz olabilmesini temin etmek için istirham-ı vakıamızı tekrar ile Anadolu'dakilerle heyetimiz arasında acilen bir temasın husulüne hükümet-i seniyyece müsaade buyrulmasını temenni ediyoruz. Anadolu'dakilerin ne istedikleri ve ne şerait dairesinde kendilerinin sükûn ve müsalemete ırcı mümkün olabileceği ancak böyle bir temas neticesinde anlaşılabilir. Evvel emirde onların muzmirleri malum olmadıkça ve nokta-i nazarlar arasında bir zemin-i itilaf bulunmadıkça istihzarat-ı evveliyemiz bir af teşebbüsünün de akamete mahkûm kalması ihtimalini pek varid buluyor ve bundan tedhiş ediyoruz. Muvacehe-i millette vuku bulan şu istirham-ı hazıramızı hükümeti seniyyenin lafzen ve atufen nazarı dikkate alarak icrayı icabına müsaade buyuracaklarından kuvviyyen ümitvarız" (*Vakit*, 26 Eylül 1336 *İleri*, 26 Eylül 1336; *Dersaadet*, 26 Eylül 1336).

Vakit gazetesinde yapılan yorumda, Lütfi Fikri Bey'in Ankara'yla temas kurmak için bir buçuk ay önce izin istediğini, ancak bunu o zaman hükümet nezdinde gizli yaptığını, zira o tarihte Yunanlıların İtilaf Devletlerinin desteğiyle Anadolu'da işgal girişiminde bulunduğunu, bunun da İtilaf Devletlerinin Anadolu hareketini kuvvetle bastırmak yolunu tercih ettiğini gösterdiğini, ancak İtilaf Devletlerinin politikalarında değişmeler olduğunu, Fransa ve İtalya'nın Ankara ile anlaşmak cihetine gitmek istediklerini açıkladıklarını, İngiltere'nin de bunu desteklediğinin anlaşıldığını belirtildikten sonra Anadolu meselesinin barış ve sükûn içinde halledilmesi için geçici ancak önemli bir zaman kazanıldığı ifade edilmiştir. Gazete, Müsalemet İttifakı'nın bu fırsatı değerlendirmek için hükümete başvurduğunu yazdıktan sonra şöyle devam etmiştir:

“Müsalemet İttifakı, devletlerin müsaadesinden bilistifade bir kere daha tecrübe edilmek istenilen af ve atufet siyasetinin temin-i maksat edebilmesi için evvel emirde Anadolu'ya bir heyet-i mutavassıta izam edilmesi lüzumuna kani bulunmaktadır: 'Anadolu'dakiler ne istiyorlar? Hangi gayeye hizmet ediyorlar? Bunlar sükûn ve müsalemete avdet için ne gibi şerait dermeyan ediyorlar?' Müsalemet İttifakı işte her şeyden evvel bu cihetlerin tahfifini zaruri addetmekte ve 'Anadolu'dakilerin muzmirleri malum olmadıkça ve nokta-i nazarları arasında bir zemin-i itilaf bulunmadıkça istihzarata-ı evveliyemiz bir af teşebbüsünün akamete mahkûm kalması ihtimalini' pek varit bularak bundan tedhiş etmektedir” (*Vakit*, 26 Eylül 1336).

Lütfi Fikri'nin bu teklifine itiraz Ali Kemal'den gelmiştir: “... bir yanda Lütfi Fikri Bey bir teranedir tutturdu. Anadolu'ya gitmek, Mustafa Kemal ile itilaf müzakerelerine girişmek teklifinde bulunuyordu. Pek devrendişane bulmadığımız, kârdan ziyade zarara badi olacağına kanaat ettiğimiz bu hareketin neticelerini şimdiden arz etmek isteriz. Ta ki vakt-i merhunu gelince halden atıyı keşfettiğimiz teslim edilsin, bu sözlerimiz lütfen hatıra getirilsin.

Lütfi Fikri Bey böyle bir memuriyet-i mahsusa ile Ankara'ya gidince, Salih Paşa'nın Amasya seyahatinde olduğu gibi³, Mustafa Kemal'in ve hempalarının bir Anadolu tabiriyle ayrıları şişer, dolap tezvirleri daha kuvvetle döneceği için fukara-yı ahaliye tagallüpleri artar. Haydi, bir hüsn-i neticeye, bir ittifak-ı memule hürmeten, bu zavallı vatani kurtarmak için yolsuzluklara dinsizliklere ehemmiyet verilmesin. İşte bu hakikatleri şimdiden nazar-ı ibrete döküyoruz” (*Peyam-ı Sabah*, 27 Eylül 1336).

Lütfi Fikri'nin Ankara ile görüşülmesi fikrine *Alemdar* gazetesinde Refii Cevat da karşı çıkmıştır. Refii Cevat, Anadolu hareketinin bir kurtuluş hareketi değil, İttihatçılığın yeniden ihyası meselesi olduğunu belirttikten sonra, Meşrutiyet

³ 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında yapılan Amasya görüşmesi, Milli Mücadele'yi meşrulaştırdığı için Milli Mücadele'ye katılımı artıran önemli bir görüşme olmuştur. Ali Kemal bu durumu göz önüne alarak Ankara'nın işine yarayacak ikinci bir girişime karşı çıkmaktadır.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

döneminde İttihatçılarla en çok mücadele eden Lütfi Fikri'nin bu işe soyunmasını anlamadığını yazmıştır (*Alemdar*, 11 Teşrin-i evvel 1336).

Bazı gazetelerde de Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile anlaşılmasını istemesi İttihatçılığına yorulmuştur. Lütfi Fikri Bey bunu net bir şekilde yalanlamıştır: "Bazı fena fikirli adamlar cemiyetimizin İttihatçılıkla malul olduğunu söylüyorlar. Fakat bizi ıskat etmeye çalışanlar meyanında bu cemiyetin meşum zihniyetine bizim kadar mücadelede bulunmuş acaba kaç kişi vardır? Esasen bu ithamat beni düçar-ı hayret eylemez. Benim için artık ne İttihatçı ve ne İtilafçı vardır.⁴ O zamanlar geçmiş ve tarihe gömülmüştür. Münakaşat-ı şedide ekseriya böyle hatalar tevhit ederler. Ben yalnız bir tehlike-i vahimeye maruz bulunan vatani görüyorum. Buna acilen muavenet eylemek lazımdır" (*İkdam*, 6 Teşrin-i evvel 1336).

Vakit'e yaptığı açıklamadan anlaşıldığına göre Lütfi Fikri, Ankara ile görüşmek için gazetelerde yaptığı açık teklif sonrası Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya resmen başvuruda bulunmuştur. Ancak o sırada kabinede meydana gelen değişiklikleri göz önüne alarak biraz beklemeyi uygun görmüş, bununla beraber birkaç gün sonra sadrazamla görüşme talebini yinelemeye karar vermiştir. Zira Lütfi Fikri'ye göre hükümetten izin almadan Ankara ile temas kurulması mümkün değildi: "Bu kat'iyen olamazdı. Bir defa hükümetin müsaadesi olmaksızın Anadolu'dakilerle temasa imkân bulunamaz. Farz-ı mahal olarak hükümetin müsaadesi olmaksızın bir temas husulü mümkün olsa bile böyle bir teşebbüsten ne faide hâsıl olabilir".

Lütfi Fikri Bey, Ali Kemal'in Müsalemet İttifakı'nın Ankara ile görüşme talebiyle Salih Paşa'nın Amasya görüşmesini karşılaştırmasını ise doğru bulmadığını kaydetmiştir: "Bence bu mütalaa doğru değildir. Bu günkü ahval ile beş altı ay evvelki ahval arasında büyük bir fark vardır? Hatta o zamanki zemin-i itilaf ile bugünkü zemin-i itilaf bile başka şeylerdir. Bu babda daha ziyade tavzih-i keyfiyetten beni mazur görünüz" (*Vakit*, 30 Eylül 1336).

Neticede 30 Eylül'de Lütfi Fikri, Sadrazam Damat Ferit Paşa ile görüşerek itilaf ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır.⁵ Arkasından Müsalemet İttifakı idare meclisini toplantıya çağırarak son durumu değerlendirmiştir (*İleri*, 1 Teşrin-i evvel 1336). *Vakit* gazetesine göre Lütfi Fikri'nin Ankara ile İstanbul arasında itilaf zemini aranması fikri hükümetçe olumlu karşılanmış ve en kısa sürede bir heyetin Anadolu'ya gideceği belirtilmiştir (*Vakit*, 3 Teşrin-i evvel 1336). *İkdam* ise Lütfi Fikri'nin talebi konusunda

⁴ Lütfi Fikri daha 1912 yılında yazdığı yazıda İttihat ve Terakki ve Hürriyet ve İtilaf ile ilişkisinin kalmadığını artık meşrutiyet için çalışacağını ifade etmiştir. Lütfi Fikri, "Meşrutiyet Paşa İçin!...", *Tazminat*, 405, 20 Kanun-ı evvel 1328.

⁵ *Dersaadet* gazetesinde, Müsalemet İttifakı heyeti adına Lütfi Fikri Bey'in Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı ziyaret ederek, Anadolu ile hükümet arasında bir itilaf zemini hazırlamak üzere ayrıntılı bir proje takdim ettiğini, Damat Ferit Paşa'nın da Lütfi Fikri Bey'in fikrini esas itibarıyla kabul etmiş olup, projeyi tetkik etmek üzere aldığını yazmaktadır. "Anadolu'yla Temas", *Dersaadet*, 5 Teşrin-i evvel 1336.

kat'i bir karar verilmemekle beraber "bir suret-i halle doğru" ilerlediğini yazmıştır (*İkdam*, 3 Teşrin-i evvel 1336).

Lütfi Fikri, *Bosfor* gazetesine verdiği röportajda Sadrazamın kendisini nasıl karşıladığı sorusuna "Sadrazam Paşa Hazretleri memleketimizin geçirmekte olduğu gayr-i tabiiliğe nihayet verilmesini pek ziyade arzu etmektedirler. Kendileri beni pek dikkatle ve hatta hayırhahlıkla dinlediler" diyerek cevap vermiştir.

Ankara'ya bir heyet gönderilmesine karar verilip verilmediği sorusuna ise cevabı "henüz buralara kadar geldik. Mesele o kadar karışık ve tazedir ki acele ile hareket edilemez. Fikrimi şu suretle hulasa edebilirim: Kat'i bir şey olmamakla beraber Sadrazam Paşa Hazretlerinden ümitsizlikle ayrılmadım" şeklinde olmuştur (*Vakit*, 8 Teşrin-i evvel 1336).

İleri gazetesi ise Müsalemet İttifakı'nın teşebbüsünün Ankara tarafından da olumlu karşılandığını yazmıştır (*İleri*, 5 Teşrin-i evvel 1336).

Vakit iki gün sonra ".... Hükümetçe Anadolu'da mevcut müfrit bazı hareketin teskini esas itibariyle gaye ittihaz edilmiş olduğundan Lütfi Fikri Bey'in teşebbüsü hüsn-i telakki edilmiştir" diyerek Lütfi Fikri'nin talebinin olumlu karşılandığını tekrarlamış, hatta bu heyetin Lütfi Fikri Bey'in başkanlığında gitmesinin de muhtemel olduğunu yazmıştır: "Sadrazam Paşa Hazretleri ile Lütfi Fikri Bey arasında vuku bulan mülakat Anadolu nezdinde bir teşebbüs icrası menfaat-ı memleket nokta-i nazarından elzem görülmüş ve hatta devletin mevcudiyetini tehlikeye ilga etmekte olan bu iftiraka nihayet vermesini sureti kat'iyede takarrür etmiştir. Memnuniyetle haber aldığımız göre Sadrazam Paşa Hazretleri Müsalemet İttifakı'nın bu teşebbüsüne kemal-i samimiyetle taraftar bulunmuşlardır. Yalnız icra edilecek olan teşebbüsün şekli ve mahiyeti henüz kat'i bir surette takarrür etmemiştir. Teşebbüs hüsn-i neticeye iktiran ettiği takdirde Müsalemet İttifakı Anadolu'ya bir heyet gönderecek ve bu heyet azası, Müsalemet İttifakı azasından tereküp edecektir. Heyetin Lütfi Fikri Bey'in taht-ı riyasetinde bulunması pek muhtemeldir...

Müsalemet İttifakı azasınca hâsıl olan kanaate göre Anadolu ile telif-i beyn halinde hak ve adalet nokta-i nazarından ihtiyar edilecek fedakârlıklar ile mukabilinde vatan ve millete temin edilecek menafi ve adem-i telif ve Anadolu'da görülen harekâtın devamı takdirinde memleketin uğrayacağı zararların mukayesesi lazım gelecektir. Anadolu ile müzakere cereyan ettiği takdirde bu nokta-i nazar dikkate alınarak müfrit metabolat ile isyan hareketin hükümet ve devletin bugün maruz bulunduğu müşkilat-ı idareye ve siyasiye ile gayri kabil-i telif bulunduğu izah edilecektir" (*Vakit*, 5 Teşrin-i evvel 1336).

İkdam gazetesi, Sadrazam Damat Ferit Paşa ile görüşmesi sonrası Ankara ile görüşme meselesinin ne durumda olduğunu öğrenmek için Lütfi Fikri'yle bir mülakat yapmıştır. Lütfi Fikri Bey muhabire, hükümetin teenni ile hareket ettiğini, ancak bunu normal gördüğünü belirttikten sonra konunun bir hafta içinde netleşebileceğini söylemiştir. Eğer talepleri kabul görürse Anadolu ile temas kurmak için İttifakın gayri resmi bir heyet göndereceğini ifade etmiştir: "Sadrazam Paşa Hazretleri beni büyük

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

nezaket ve iltifatla kabul buyurdular. Bundan dolayı kendilerine pek minnettardım. Esas teşebbüse gelince, bu pek nazik ve dâhilen haricen ehemmiyet-i mahsusayı haiz bir meseledir. Sadrazam Paşa Hazretleri hükümetin birçok re'sikarında bulundukları cihetle düşünecekleri birçok şeyler vardır ki sırf efrad-ı ahaliden olarak serbest hareket edenleri tabii takyid etmez.

Binaenaleyh bu meselede hükümet büyük bir teenni ile hareket etmektedir ki bunu da pek tabii görürüm. Mamafih teşebbüsümüzün neticesinden ümitsizliğe düşmek için de hiçbir sebep görmüyorum. Teşebbüsümüzün neticesi hakkındaki mütalaamı soruyorsunuz. Ümit ederim ki bir haftaya kadar anlaşılır. Eğer teşebbüsümüz hüsn-i neticeye iktiran eder ise Anadolu'dakiler ile temas etmek, fikirlerini anlamak için acilen Müsalemet İttifakı tarafından Anadolu'ya bir heyet göndereceğiz. Bu heyet bittabi gayr-i resmi bir heyet olacaktır”.

Lütfi Fikri Bey, Ankara ile yapacağı görüşmede hangi esas üzerinde müzakerede bulunacağını ise şöyle açıklamıştır: “... biz Anadolu'ya gidebilir isek Sevr Muahedesinin namuskârane bir surette kabul ve tatbiki hususunu müzakeratımıza esas ittihaz etmek istiyoruz. Anadolu'dakiler ile vuku bulacak müzakerattan ne kadar bir hüsn-i netice memuldür. Bu babda şimdiden hiçbir şey söyleyemem. Bunu ancak mahallinde görüp anlayacağız. Anadolu hastalığını ancak orada teşhis edebileceğiz” (*İkdam*, 6 Teşrin-i evvel 1336).

Lütfi Fikri, *Bosfor* muhabirine verdiği mülakatta da Ankara'yla yapacağı görüşme ile ilgili tafsilat veremeyeceğini belirtmekle beraber, itilafın yegâne esasının “Sevr Muahedesinin kabulü ve bu muahedenin halisane ve müstakimane bir surette tatbiki” olduğunu tekrarlamıştır. Ancak işinin zor olduğunu da kabul etmiştir: “Vaka bu muahede ağırdır, çetindir, fakat biz bu muahedenin tahfifini müttefiklerin arzusuna serfûru etmedikçe talep edemiyoruz. Nisfet-ü adalet istihsaline ancak müstakimane ve akilane bir politika ile ve zaman ile nail olabileceğiz. Memleketimizin bu gün her şeyden evvel muhtaç olduğu şey sükündür. İşte Ankara'ya anlatmak istediğim budur. Ankara bu muahedeye serfûru edince Anadolu meselesinin halli sırf bir siyaset-i dâhiliye şeklini alacaktır. Şüphesiz ki Anadolu'nun bu beynelmilel ahitnameye muvafakatini temin için kendisine siyaset dâhiliye zemininde bazı müsaadat gösterilmesine mecburiyet hissedilecektir” (*Vakit*, 8 Teşrin-i evvel 1336).

Lütfi Fikri Bey, ittifak adına İstanbul Hükümeti nezdinde girişimde bulunurken ittifak mensupları içinde Lütfi Fikri ile aynı görüşe sahip olmayanların da bulunduğu ortaya çıkmıştır. *Jurnal Doryan*'a beyanat veren ittifak üyelerinden biri, Anadolu ile anlaşmanın mümkün olmadığını dile getirmiştir:

“Anadolu ile anlaşmaya şerait-i hazıra dâhilinde derin bir adem-i imkan-i maddi mevcuttur. Anadolu'da irtikâp edilmekte olan cinayat faillerini hükümet-i merkeziye tecrübe etmeye razı olsa bile beşeriyetin mukaddes hukukunun müdafaası için o kadar fedakârlıklara katlanmış olan düvel-i müttefika bu kadar vahşet ve gayr-i insani cebir ve tazyikler üzerine sünger geçiremezler.

Böyle bir anlaşma fikri, millici tabir edilen harekette Enver ve taraftarlarının bir devam-ı hareketini bihakkın gören Avrupa'ca müsait bir surette kabul ve telakki edemeyecektir...

Memleketimiz bu vicdansız canilerin kendi mevcudiyetini tehlikeye sokmalarına artık müsamaha edemez. Eğer bu caniler hak etmedikleri bir affa nail olurlarsa ilk fırsatta cinayetlerine tekrar başlamaktan çekinmeyeceklerdir. Binaberin icabı takdirinde azami fedakârlıklara razı olmalı ve bu haydutların izalesi için ecnebi muavenetine müracaat etmelidir. Aksi takdirde bu itilaf teşebbüsünü tarik-i selamet telakki eden Kemaliler daha sahih tabirle İttihadiyun zavallı Anadolu'muza rahat nefes aldırmağa meydan vermeyeceklerdir.

İttihatçılar bu memlekette felaketleri mucip olan fırka fikr-i meşmunu ikame ettiler. Eğer bunlar tekrar mevki-i iktidara gelirlerse yine nifak ve istibdat siyasetlerine devam edeceklerdir..." (*İkdam*, 9 Teşrin-i evvel 1336; *İleri*, 9 Teşrin-i evvel 1336).

Bu arada gazeteler Müsalemet İttifakı nedeniyle gündemde olan Lütfi Fikri'ye çeşitli konularda da fikrini sormuşlardır. Bunlardan biri de o sıralarda ortaya atılan Türk-Yunan ittifakı meselesiydi. *Bosfor* muhabiri Lütfi Fikri'nin bu konudaki görüşünü sormuştur. Zira gazeteye göre Lütfi Fikri "milliyetçilerin ne lehinde ne de aleyhinde" olduğu için fikirleri önemliydi. Lütfi Fikri'nin bu konudaki görüşleri şöyleydi: "Benim fikrimce bu mesele için vakit münasip değildir. Bunun sebebini izah edeceğim. Bugün hal-i ihtilalde olan Anadolu'ya Sevr Muahdesi'ni kabul ettirmek çarelerini arıyoruz. Hiçbir kimse için şurası bir sır değildir ki bu isyanın en başlıca sebebi İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmiş olmasıdır.

Anadolu'nun, Yunan toprağı ile sulhpervarane bir komşuluk yapmasına muvafakat eylemesi büyük bir muvaffakiyet olacaktır. Bundan başka Anadolu'ya Yunanistan ile bir itilaf tesisini kabul ettirmek şüphesiz ki fazla bir talep olacaktır. Kapanmak için zamana ihtiyaç olan yaralar vardır".⁶

Muhabirin Türk-Yunan itilafı Anadolu'nun teskini ile ilgili değil midir? sorusuna ise şöyle cevap vermiştir: "Biz mesail-i milliye'nin tesviyesi çarelerini bulmaya uğraşıyoruz. Fakat şurasını daha şimdiden söyleyebilirim ki ben memleketin teskini için Yunan ordusunun muavenetine müracaat edilmesini arzu edenlerden değilim, ben siyaset-i dâhiliyede ecnebi süngüsüne istinadın ne gibi felaketlerle neticeleneceğini bilecek kadar tarihe aşınayım. Size misal olarak Napolyon'un Elbe adasında bulunduğu sırada 18. Lui hükümetinin ahali arasındaki zafiyetini

⁶ *Alemdar* "Bu münasip vakit, Yunan kuvvetlerine bütün Anadolu'yu istila salahiyeti bahşolunduğu gün mü vürud edecektir" diyerek Lütfi Fikri'nin Yunanistan ile ittifakın zamansız olduğu fikrine karşı çıkmıştır. *Alemdar* İzmir'in işgalinin de Lütfi Fikri'nin dediği gibi değil, İttihatçılara karşı Anadolu'da ayaklanma çıkarmak için yapıldığını ve Anadolu hareketinin bir İttihat ve Terakki'nin yeniden ihyası olduğunun öne sürmüştür. Refii Cevat, "Lütfi Fikri Bey'in Beyanatı Münasebetiyle", *Alemdar*, 2957-657, 15 Teşrin-i evvel 1336.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

söyleyebilirim. Bu hükümet Paris'te ecnebi süngüsü sayesinde yerleşti. Yine bu sebepten dolayıdır ki bu hükümet birkaç ay sonra Napolyon tarafından süpürüldü".

Bu cevap üzerine muhabir "O halde siz Bab-ı Ali'nin bu meselede yalnız kendi kuvvetine istinat etmesi fikrindesiniz" diye devam edince Lütfi Fikri de "Evet yalnız kendisine kendi siyasetine istinat etmelidir" cevabını vermiştir (*Vakit*, 1024, 15 Teşrin-i evvel 1336; *İkdam*, 15 Teşrin-i evvel 1336).

Bu arada süreç uzadıkça ve somut bir gelişme olmadığı için bazı gazetelerde Müsalemet İttifakı'nın Ankara'ya gitme teşebbüsünden vazgeçtiği iddia edilmiştir. Ancak Lütfi Fikri bu iddiayı yalanlamıştır: "Anadolu ile itilaf etmemin kabil olup olmadığını anlamak içindir ki, Müsalemet İttifakı gidip işini mahallinde tetkik etmek istiyor. Binaenaleyh teşebbüsümüzde devam edeceğiz. Bir gazete Müsalemet İttifakı'nın faaliyetinden sarf-ı nazar ettiğini yazmış hâlbuki doğru değildir. Anadolu ile temas etmek ve anlaşmak hususundaki teşebbüsümüzün bir haftaya kadar daha ziyade tavzih edeceğini tahmin ediyorum".

Muhabirin anlaşma teşebbüsünden önce tenkil taraftarı olup olmadığını sorunca Lütfi Fikri, "Tenkil icap etse bile Yunan ordusunun muavenetine müracaat edilmesini arzu etmem. Anadolu'nun teskini meselesi yalnız hükümetimiz tarafından hal edilmelidir" diyerek buna taraftar olmadığını söylemiştir (*İleri*, Teşrin-i evvel 1336).

Lütfi Fikri Bey'in Damat Ferit Paşa ile Ankara'yla uzlaşma konusunda yaptığı görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Zira Damat Ferit, Anadolu meselesini silah gücüyle halletmek niyetindeydi. Damat Ferit'e göre heyet silahlı kuvvetlerin ve İtilaf temsilcilerinin iştiraki olursa faydalı olabilirdi (Aydoğdu, 2006: 47).

Lütfi Fikri de 1925 yılında yargılanırken Ferit Paşa'nın ittifakı "su-i zan" ile gördüğünü söylemiştir (*Hakimiyet-i Milliye*, 28 Temmuz 1341). Bunun yanında Lütfi Fikri Bey, Damat Ferit'in Anadolu'ya gitmek için kendisinin izin veremeyeceğini, sefarethanelerden birinden izin almasını söylediğini de belirtmektedir (*Hakimiyet-i Milliye*, 28 Temmuz 1341).

Ancak Damat Ferit'in siyasetinin faydalı olmadığını gören İtilaf devletleri antlaşmaya katılmasını sağlamak amacıyla Ankara ile de iyi ilişkiler kurulmasını ve bu nedenle Anadolu'ya bir heyet gönderilmesine karar vermişlerdir. Damat Ferit Paşa buna karşı çıkmıştır. Ankara ve İstanbul'un anlaşmamasında en önemli engelin Damat Ferit Paşa olduğunu gören İtilaf Devletlerinin İstanbul'daki temsilcileri Vahdettin'le görüşerek Damat Ferit'in istifasını sağlamışlardır (Aytepe, 2004: 25).

III- İttifakın Damat Ferit Paşa'nın İstifası ve Tevfik Paşa Hükümeti'nin Kurulmasında Sonraki Faaliyetleri

Lütfi Fikri Bey ile Damat Ferit Paşa arasında Ankara'ya heyet gönderilip gönderilmemesi meselesi tartışılırken Damat Ferit Paşa sağlık nedenlerini sebep göstererek, aslında İtilaf devletlerinin baskısı neticesi 17 Ekim 1920 tarihinde

sadrızamlıktan istifa etmiş ve yerine üç gün sonra İttifak devletlerinin Ankara ile uyuşması talebine uygun olarak 20 Ekim’de Tevfik Paşa tayin edilmiştir.

Tevfik Paşa 20 Ekim’de bazı arkadaşlarıyla toplantı yaparak kabinenin nasıl kurulacağını müzakere etmiştir. Toplantıya eski Sadrazam İzzet Paşa, Salih Paşa, birinci Ferik Rıza Paşa, eski Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif, Selanik eski valisi Hüseyin Kazım, eski Hariciye Nazırı Safa Paşa, eski Maarif Nazırı Said ve Cemil Molla Beyler katılmış ve toplantı sonunda kabinde kimlerin yer alacağına karar verilmiştir (Çetin: 2011, 415). Bunun yanında Tevfik Paşa Anadolu meselesinin nasıl halledileceği konusunda da toplantılar yapmıştır (Çetin, 2011: 417).

Tevfik Paşa’nın sadarete getirilme nedeni Anadolu ile uzlaşmaktır. Paşa, hükümet programında bunu nasıl yapacaklarını da açıklıyordu. İlk olarak Ankara ikna edilerek birlik sağlanacak, daha sonra ortalık sükûn bulduktan sonra meclis toplanarak Sevr Antlaşması tasdik edilecekti: “Hükümet ile milletin hem-desti vifâk olarak ifa-yı vazife etmesi vucubuna kani olan heyetimiz, Kanun-ı Esasi’nin muktezayâtına tevfikân muahede-i sulhiyyenin şekli-i kanunide tasdikini mümkün kılmak üzere temin-i vahdete matuf teşebbüsün husulü anında meclis-i umumiye-yi ictimaa davet edecektir” (Çetin, 2011: 417)

Programla ilgili matbuata verilen beyannamede ise milletin ve basının samimi desteğine ihtiyaç duyulduğu, ülkede mevcut olan ikiliği ortadan kaldırmanın da ilk görev olarak kabul edildiği belirtiliyordu. Harbiye Nazırı Ziya Paşa da yaptığı açıklamada, Anadolu ile girişilecek teşebbüs hakkında tamamen ümitli olduğunu ancak daha bu konu hakkında tam bir şey söylemenin doğru olmadığını, tarafların birbirlerini dinleyeceklerini, Anadolu’yu da ikna edebilecekleri hakkında kuvvetli bir kanaate sahip olduğunu ifade etmiştir (Çetin, 2011: 417).

Lütfi Fikri Bey, Damat Ferit Paşa’nın istifasını Müsalemet İttifakı siyasetinin bir başarısı olarak değerlendirmiş ve bunun bir millete asırda bir verilebilecek bir fırsat olduğunu belirtmiştir. Lütfi Fikri, bütün temennisinin “son zamanlarda bedbaht memleketimizin üzerinde doğmuş olan nur-i ümitten bu defa olsun istifade edebilecek bir hükümetin teşekkülü” olduğunu da eklemiştir (*Dersaadet*, 21 Teşrin-i evvel 1336).

Ancak Tevfik Paşa Hükümeti’nin kurulması süreci Lütfi Fikri’yi ve Müsalemet İttifakı üyelerini memnun etmemiştir. Müsalemet İttifakı idare heyeti, hükümet kurulmadan önce kendilerine danışılmamasından şikâyet etmişlerdir. Müsalemet İttifakı üyeleri ayrıca Anadolu ile anlaşma konusunun başarısızlığa uğranması durumunda ise bundan Müsalemet İttifakı’nın bir sorumluluğu olmayacağına karar vermişlerdir. Hatta ittifak idare heyeti kamuoyuna bu yolda bir açıklama yayımlamaya karar vermiştir (*Vakit*, 26 Teşrin-i evvel 1336).

Bu karardan bir gün sonra Lütfi Fikri Bey, gazetelere yaptığı açıklamada, ittifak olarak rahatsızlıklarını açıkça dile getirmiştir. Lütfi Fikri Bey açıklamasını *Vakit*’e yapmıştır. *Vakit* “Dünkü nüshamızda Müsalemet İttifakı heyet-i idaresinin içtima ederek kabinenin tebeddülünden mütevellit vaziyeti tetkik ettiği sırada Tevfik Paşa

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

kabinesinin hin-i teşkilinde kendi rey ve mütalaasına müracaat edilmediğinden hükümete beyan-ı teessüfe karar verdiğini ve bu hususta efkâr-ı umumiye hitaben bir beyanname neşredileceğini yazmıştık. Malumdur ki Lütü Fikri Bey, Ferit Paşa Kabinesine karşı Kuva-yı Milliye ile uzlaşmak hususunda tavassut teklifinde bulunmuş idi. Bu teklif Ferit Paşa tarafından hüsn-i telakki edilmiş gibi gösterilmiş ise de suret-i tatbikiyesi hakkında hiç bir karar ittihaz edilmemiş idi. Müsalemet İttifakı vaziyet-i dâhiliyedeki teşevvüşten ancak Kuva-yı Milliye ile anlaşmak suretiyle izalesi kabil olduğu fikrini ortaya atmış olduğundan bu emniyenin husulü maksadıyla mevki-i iktidara gelmiş olan kabinenin tarz-ı faaliyetini ne suretle telakki ettiğini anlamak üzere Lütü Fikri Bey'e müracaat ettik" diye bir giriş yaptıktan sonra Lütü Fikri Bey'in kendilerine bu konuda şu açıklamayı yaptığını yazmıştır:

"Teessür ciheti için yazdıklarınız doğrudur. Heyetimizde bu madde hayli mevzu-ı bahs edildi. Şu hal bizde maatteessüf artık bir anane halini almıştır. Bir siyaset galebe etti mi, artık kimse onu galebe ettirenlerle meşgul olmuyor. Onlardan hiç bir mütalaa talebine lüzum görmüyor. Hâlbuki pekâlâ bilirsiniz ki Avrupa'da galebe eden bir siyasetin tatbik ve icrası hakkı dahi onu temsil edenlerindir. Bizim burada o kadar aradığımız yok. Fakat mütalaamızı bile sorulmadığını görmek doğrusu insana fütur vermemek kabil olmuyor. Halbuki sonra tatbikat ve icraatında adem-i muvaffakiyet husulü halinde mütalaası alınmayan da cümleten efkar-ı umumiye de sukut etmiş oluyorlar. Henüz matbuata bir beyanname verilmesi karargir olmamıştır. Beyannamenin metnini önümüzdeki içtimamızda kararlaştıracamız".

Lütü Fikri'ye Anadolu meselesi hakkında yeni hükümet üyeleriyle görüşüp görüşmediği sorulunca, "hükümet-i cedide erkânı bizimle temasa rağb görünmediği halde bizim arkalarından konuşmamız biraz fazla yüzsüzlük olmaz mı?" karşılık vermiştir. Bununla birlikte Lütü Fikri, hükümetin tatbik edeceği siyasetin Müsalemet İttifakı'nın azmiyle ortaya çıkan bir siyaset olduğu için başarıları için bütün kalpleriyle dua edeceklerini de ifade etmiştir.

Muhabirin ittifakın görüşü sorulsaydı ne söyleyecekleri yönündeki sorusuna ise "Bu sualiniz meşrutiyetin usul ve adatına müteallik pek mühim bir noktaya taalluk ediyor. Mademki Ferit Paşa'nın istifasıyla müsalamet siyaseti galebe etti. Avrupa'ca düşünecek olur isek Müsalemet İttifakı'yla derhal temasa gelmek mecburiyet-i maneviyesi kabineyi teşkile memur olan zevat için muhakkaktı. Hükümetin alacağı veche-i istikamette bu temasın elbette büyük bir faidesi olacaktı" demiştir.

Daha sonra muhabir, ittifaka göre Anadolu'yla hangi şartlar dairesinde anlaşılabilirliğini sormuştur. Lütü Fikri bu konuda program mahiyetinde bir karar almadıklarını, bu nedenle ancak kişisel fikirlerini söyleyebileceğini belirttikten sonra bu konuda şunları söylemiştir: "Bence Anadolu meselesini sırf bir gönül kırgınlığı mahiyetinde görmek doğru değildir ve sırf bu noktadan müzakereye girilirse netice muhakkak muvaffakiyetsizlik olur. Onun için Anadolu'yla temasa gelecek zevatın yalnız oraca şayan-ı hürmet olması kâfi değildir. Mesele aynı zamanda teknik bir meseledir. Hüsn-i suretle tesviyesi siyasiyat-i dâhiliye ve hariciye ve Kanun-ı Esasi ve

hukuk-ı idare sahalarında sırf ihtisasla yapılması mümkün olabilecek pek çok şeylere muhtaçtır" (*Vakit*, 27 Teşrin-i evvel 1336).

Aynı gün *Dersaadet* muhabiri de Lütü Fikri Bey ile görüşerek yeni kabine hakkındaki görüşlerini almıştır. Lütü Fikri, kabine hakkındaki rahatsızlığını burada da dile getirmiştir: "Müsalemet İttifakı şimdiye kadar hükümet nezdinde beyan-ı teessürü havi hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Yalnız hükümetin teşekkülü esnasında Müsalemet İttifakı'nın bir mütalaasının istifsar edilmemiş olmasından dolayı azıcık müteessir olduk. Çünkü şu suretle Müsalemet İttifakı onun nevima veled-i manevisi olan müsalemet hükümetine karşı en yabancı olanlar kadar yabancı bir mevkide kalmış oldu. Beyanname neşri meselesine gelince, bu hususta heyetimizce henüz takarrür etmiş bir şey yoktur".

Dersaadet muhabirinin Anadolu ile itilafı mümkün görüp görmediği sorusuna da şöyle cevap vermiştir: "Anadolu ile temasa gelmeden bu babda kat'î bir şey söylenemez. Esasen mesele gayet naziktir. İnsan ufak bir hata ile muvaffakiyetsizliğe uğrayabilir. Bugün reis-i karda bir müsalemet hükümetinin gelmesi taliin bu bedbaht memlekete layık gördüğü son bir fırsat-ı halastır. Eğer bunu da hatalarımızla heder eder isek netice cidden çok hazin olur.

Biz bugün öyle hareket etmeliyiz ki, Anadolu ile müsalemet mümkün olmadığı surette artık içimizde bir ukde kalmamalı. 'Keşke şöyle yapaydık, böyle yapaydık' diye teessürhan olmaya meydan kalmamalı. Bilakis 'her şeyi yaptık olacak bir şey değilmiş, ne yapalım kendimize atf edecek bir kabahat yok, o cihetten olsun müsterihiz' diyebilelim".

Lütü Fikri Bey, anlaşma meselesi bu sefer de icraata geçirilemezse bunun herkes için büyük bir hüsrana olacağını ileri sürmüştür: "Zira unutmayalım ki Müsalemet İttifakı eğer bu defa muvaffakiyetsizliğe uğrarsa bu hepimiz için yani hükümettekiler için de hariçte o siyasete taraftar olanlar için de büyük bir hüsrana olacak, hatta yalnız bizim şahsımız için değil, zavallı vatan için de".

Muhabirin, hükümetin Anadolu'ya göndereceği heyete iştirak edip etmeyecekleri sorusuna ise "İştirak meselesi, sabık kabine ile mevzu-ı bahs olabilir. Bu, hükümetle olamaz. Çünkü bu hükümet ile artık bizim ayrı gayrımız olmamak lazım gelir. Hükümet göndereceği heyete Müsalemet İttifakı'ndan da aza alabilir ve Müsalemet İttifakı da bunu kemal-i memnuniyetle kabul eder" (*Dersaadet*, 27 Teşrin-i evvel 1336).

Lütü Fikri'nin bu açıklamalarından birkaç gün sonra gazetelerde Anadolu'ya bir heyetin gitmesi için hazırlıklara başlanıldığı haberleri görülmeye başlamıştır. *Vakit* gazetesi 5 Kasım 1920 tarihli nüshasında hükümetin Anadolu'ya bir heyet göndermeye karar verdiğini, bu heyetin içinde Dâhiliye Nazırı İzzet Paşa ile Müsalemet İttifakı Reisi Lütü Fikri Bey'in de olacağını yazmıştır (*Vakit*, 5 Teşrin-i sani 1336). *Vakit* ertesi günkü nüshasında, diğer gazetelerden hiç biri bahsetmese de Lütü Fikri'nin heyete katılmasının kendilerince kesin olduğunu tekrarlamıştır (*Vakit*, 6 Teşrin-i sani 1336). Ancak *İkdam* ise aldıkları malumata göre Lütü Fikri'nin heyette

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

olmasının düşünülmediğini yazmıştır (*İkdam*, 7 Teşrin-i sani 1336). *İkdam*'ın malumatı doğru çıkmış ve Lütfi Fikri Bey'in heyette yer almayacağı kesinleşmiştir.

Bu kararı öğrendikten sonra Lütfi Fikri Bey'in Ankara'ya gidecek heyet hakkında olumsuz bir tavır takındığı anlaşılmaktadır. Zira *Vakit* gazetesinde Ziraat ve Ticaret Nazırı Hüseyin Kazım Bey ile yapılan mülakatta, nazıra "Müsalemet İttifakı reisi Lütfi Fikri Bey, hükümetin bu teşebbüste muvaffak olamayacağını söylemektedirler. Bu hususta mütalaanız nedir?" sorusu sorulmuştur. Nazır da bu soru üzerine "Hükümet-i hazıra bu teşebbüste muvaffak olacağına vicdanen kanaat husule getirdikten sonra bu işe girişmiştir. Lütfi Fikri Bey bunda muvaffak olamayacağını söylüyorsa, bu sırf içtihad-ı zatisinden ibarettir. Hükümeti hazıra bu fikri kendi içtihadına göre muhakeme edebilir. Fakat bilirsiniz ki içtihat içtihat ile nakz olunmaz" cevabını vermiştir (*Vakit*, 7 Teşrin-i sani 1336).

Nitekim Ahmet İzzet Paşa'nın başkanlığında oluşturulan heyet Bahriye Nazırı Salih Paşa, Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey, Bern Büyükelçisi Cevat Bey, Bab-ı Ali Hukuk Danışmanı Münir Bey ile Rasathane Müdür Fatin Efendi'den oluşmuştur.⁷

Müsalemet İttifakı'nın bu tarihten sonra rastlayabildiğimiz tek faaliyeti 1920 Aralık ayı başında İngiltere Başvekili Loyd Corc, Fransa Başvekili Jorj Leyg ve İtalya Başvekili Colitti'ye gönderdikleri Sevr Antlaşması'nda değişiklik yapılması taleplerini içeren muhtıraları olmuştur. Zira belirtilen tarihte Sevr Antlaşması'nda tadilat yapılması ciddi olarak gündemdeydi. Yunanistan, Kafkasya ve Rusya'da gelişen olaylar, Ankara'nın elini güçlendirdiği için İtilaf devletlerinin Sevr şartlarında değişiklik yapmalarını mecburi kılıyordu (Aydoğdu, 2006: 137). Bu arada Cemiyet-i Akvam'a da birçok Müslümanın imzalarıyla Sevr Antlaşması'nın tadilini isteyen bir muhtıra verilmişti (*Vakit*, 5 Kanun-ı evvel 1336).

Aynı şekilde bir muhtıra da Müsalemet İttifakı tarafından İtilaf devletlerine gönderilmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya Başvekillerine gönderilen muhtırada, Müsalemet İttifakı'nın kurulduğundan beri yaptığı icraatların oldukça faydalı sonuçlar verdiği, hatta biraz da İtilaf devletlerinin "zımnı" muvafakatiyle Müsalemet İttifakı'nın programı dairesinde bir hükümet kurulduğu belirtildikten sonra galip devletlerin Sevr Antlaşması'nda değişiklik yapmaları istenmiştir. Sevr Antlaşması'ndan yapılacak bir tadilatın Türk milletinin ruhu üzerinde büyük bir "hüsn-i tesir" hâsıl edeceği ifade edilmiştir. Böyle bir durumda zamanın gereğine uygun olarak kurulacak bir hükümet sayesinde de Anadolu'nun teskin edilerek en uzak vilayete kadar her yerin merkeze bağlanmasının pek kolay olacağı kaydedilmiştir. Muhtıra şöyledir:

⁷ 5 Aralık'ta Bilecik'te yapılan görüşme sonrası Mustafa Kemal Paşa heyetin İstanbul'a dönmesine izin vermeyerek Ankara'ya götürmüştür. Heyet ancak 18 Mart 1921 tarihinde İstanbul'a dönebilmiştir. Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa*, Ankara 1997, s. 226-237.

“Zirde vaz’ulimza Müsalemet İttifakı’nın heyet-i idaresini teşkil eden bizler zat-ı alilerine atideki hususatin arz ve beyanıyla kesb-i fahri-ü şeref eyleriz:

Müsalemet İttifakı geçen yaz sulhun teminine ve Anadolu’nun teskiniyle payitaht ve vilayat arasında hâl-i tabininin avdeti esbabının istikmaline çalışmak için teşekkül etmişti. O vakitten beri vuku bulan mesaimizden me’yus ve müşteki değiliz. Çünkü ittifakımıza hâkim olan efkâr ve amal etrafında o kadar müsmir propaganda icrasına muvaffak olduk ki akıbet İstanbul’da -hatta düvel-i muazzamanın zımnı muvafakatlerinin inzimamıyla- tamamen Müsalemet İttifakı’nın programı dairesinde bir hükümet yani Anadolu ile müsalemeti nuhbe-i âmâl edinen bir hükümet-i merkeziye husul buldu.

Ahval ve şerait-i hazıra dairesinde Anadolu ile elyevm başlamış olan müzakeratın hüsn-i suretle neticelenmesi ne derece mümkün olabileceği hakkında kati hiçbir şey söylenemez. Fakat bu muhtıra zirinde imzası olan bizler zat-ı alilerinin kemal-i hürmetle şu nokta hakkında suret-i mahsusada nazar-ı dikkatlerini celb etmek isteriz ki Türkiye hakkında düvel-i muazzama canibinden Sevr Muahedesinin tadili suretinde zâhir olacak bir eser-i lütf ve nevaziş kadar Türk milletinin ruhu üzerinde hüsn-i tesir hâsıl edecek hiçbir şey tasavvur olunamaz.

Böyle muvafık bir şart ve hâlin husulünde ihtiyaç-ı asır ve zamanın icap ettirdiği bir surette yani azimkar, istediğini bilir, düşünceleri yeni olarak İstanbul’da teşekkül edecek bir hükümet-i merkeziye için Anadolu’yu teskin etmek ve böylece vilayati en uzak yerlerine varıncaya kadar merkezin emr-ü nüfuzuna münkad kılmak pek kolay olur.

Zat-ı alilerinin şu hakir muhtıramızı lütfen nazar-ı dikkate alacakları ümidi içinde en has, hürmetkâr hissiyatımızı arz ve iblağa müsaraat ederiz.” (*Vakit*, 5 Kanun-ı evvel 1336).

Yapılan gazete taramalarında ittifakın bundan sonra herhangi bir faaliyetine rastlanamamıştır. Dolayısıyla Haziran 1920’de kurulan ittifakın altı ay sonra Aralık 1920 tarihinde dağıldığı anlaşılmaktadır. Lütfi Fikri de bu tarihten sonra bir müddet siyasetten uzak durarak avukatlığa devam etmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti büyük umutlarla girdiği Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmiş ve savaş sonunda 30 Ekim 1918’de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalamıştır. Ancak İtilaf Devletleri Osmanlı topraklarını nasıl paylaşacakları konusunda anlaşamadıkları için barış antlaşmasını hemen imzalamamışlardır. Barış antlaşması, mütarekeden iki yıl sonra 10 Ağustos 1920’de imzalanmıştır. Bu arada Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919’da Anadolu’ya giderek Milli Mücadele’yi başlatmıştır. Daha sonra Ankara’da Meclis toplayarak hükümet kurmuştur. Dolayısıyla İstanbul’da ve Ankara’da olmak üzere iki hükümet ortaya çıkmıştır. Ankara, İstanbul’un imzaladığı Sevr Antlaşması’nı tanımamış ve onaylamayacağını açıklamıştır.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

İşte tam bu süreçte, eski Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey her türlü ayrılığın bırakılarak birlik içinde hareket edilmesini sağlamak amacıyla Müsalemet İttifakı adıyla bir birlik kurmuştur. Haziran 1920 ortalarında kurulduğu anlaşılan ittifakın nizamnamesi 23 Haziran 1920 tarihinde yayımlanmıştır. İttifak on iki kişi tarafından kurulmuş ve başkanlığa Lütfi Fikri Bey seçilmiştir. Ancak 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nın imzalanması, Müsalemet İttifakı'nın isminde ve politikasında değişikliğe neden olmuştur. Birliğin adı Müsalemet ve Meşruyet İttifakı olarak değiştirilmiştir.

Lütfi Fikri Bey, Sevr Antlaşması imzalandıktan sonra ittifakın faaliyetlerini daha çok İstanbul-Ankara arasında yapılacak bir görüşme ve uzlaşmaya yönlendirmiş ve antlaşmanın imzalanmasından hemen sonra Ankara'ya gitmek için hükümetten müsaade istemiştir. Lütfi Fikri Bey, hükümetten gerekli desteği görememiş, ancak bu konuda ısrar etmekten vazgeçmemiştir. 30 Eylül 1920'de Sadrazam Damat Ferit Paşa ile görüşmüştür. Damat Ferit, Anadolu meselesini silahla çözmek istediği için Ankara'ya heyet gönderme işine sıcak bakmamıştır.

Damat Ferit Paşa'nın siyasetinin başarılı olmasını mümkün görmeyen İtilaf Devletleri Damat Ferit'in istifasını sağlamışlar ve yerine Ankara'yla uyumak üzere Tefik Paşa'yı tayin ettirmişlerdir. Tefik Paşa'nın göreve getirilme gerekçesiyle Müsalemet İttifakı'nın amacı aynı noktada birleşmiştir. Dolayısıyla Müsalemet İttifakı, Tefik Paşa hükümetini memnuniyetle karşılamıştır. Ancak kabine kendilerine danışmadan oluşturulunca bundan memnun olmamışlardır. Bununla birlikte hükümetin Anadolu'ya heyet göndermesini desteklemişler, hatta gazetelerde Lütfi Fikri'nin de heyette yer alacağı haberleri çıkmıştır. Ama 5 Aralık'ta giden heyette Lütfi Fikri yer almamıştır. Bu tarihten sonra Müsalemet İttifakı'nın İtilaf devletlerine gönderilen bir muhtırası dışında, faaliyetine rastlanmamaktadır. Dolayısıyla bu tarihten sonra ittifakın dağıldığı anlaşılmaktadır.

Lütfi Fikri Bey'in böyle bir ittifakı kurma amacına gelince; Lütfi Fikri ülkede birliği sağlamak ve İstanbul ile Ankara'yı uzlaştırmak için bu ittifakı kurduğunu belirtmektedir. Lütfi Fikri Bey'in bu uzlaştırma girişimi memleketin en buhranlı dönemlerinde bir Osmanlı entelektüelinin vatanperverlik çabası olarak görülebilir.⁸

⁸ Lütfi Fikri Bey yapısı gereği her siyasi krize müdahale etmeyi, gerekirse çözüm yolu önermeyi bir vatanperverlik olarak algılamıştır. 1923 yılında yargılanırken yaptığı müdafaada şunları söylemiştir: "...Fakat bir vatan ve memleket meselesi mevzu-ı bahs olurken herkesin sırf mesleği ile meşgul olması bana biraz menfaatperestlik gibi görülür. Doktor doktor olur, avukat avukattır. Fakat memleket meseleleri karşısında alakadar olmazsa hodgamlık olur. Fransız, Alman veya Türk olabilir. Fakat her şeyden evvel bir vatani vardır. Vatanperver olmaya mecburdur...", Murat Çulcu, *Hilafetin Kaldırılma Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, İstanbul 1992, II, 227; Necmeddin Sadak da Lütfi Fikri'nin memleketi ilgilendiren her meselede kalem oynattığını şöyle dile getirmiştir: "Yeni ve mühim bir mesele olduğu zaman Lütfi Fikri Bey derhal bir makale yazar. Hadise daha ziyade

Nitekim Lütfi Fikri, 1925 yılında İstiklal Mahkemesi'nde yargılanırken bu ittifakı milletin çoğunluğunun Anadolu'da bulunması dolayısıyla Ankara için içinde olmadan doğru bir antlaşma yapılamayacağını düşündüğü için iyi niyetle başlanmış bir girişim olduğunu söylemiş, hatta bu girişiminin Damat Ferit Paşa'nın istifası üzerinde etkisi olduğunu ileri sürmüştür. Bunun yanında dönemin Maliye Vekili Hasan (Saka) Bey'in⁹ de kurucular arasında olduğunu hatırlatarak ittifakın Kuva-yı Milliye aleyhinde bir hareket olmadığını ispatlamaya çalışmıştır. Mahkeme Reisi de "bahsettiğiniz arkadaşlarınız iyidir" diyerek Lütfi Fikri'yi tasdik etmiştir.

Diğer yandan Lütfi Fikri Bey, ittifakı kurduğu zaman Osmanlı'ya sunulan barış antlaşmasıyla bir birlik oluşturma'nın mümkün olmadığını, bu birliğin ancak toprak bütünlüğünün temin edildiği bir antlaşma ile vücuda getirilebileceğini belirterek Sevr'e olan tepkisini koymuş ve "bugünkü vaziyete göre İzmir ve Türkiye'nin terki esasları karşısında bir ittifak vücuda getirmek kabil olabilir mi?" diye sormuştur. Bir başka konuşmasında da "Anadolu'dan İzmir ve Trakya'yı koparan bir sulha karşı ahaliye ne gibi bir tavsiyede bulunabiliriz? Çünkü ortada ittihadın istinat edeceği hiç bir şey kalmamaktadır.." demektedir. Diğer bir demecinde de bir Türk olarak Ankara'nın verdiği mücadelenin de başarısız olmasını istemesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir: "Mümkün müdür ki bizimkilerin inhizâmını arzu eden bir Türk olsun? Türk olduğumuz için ben bile bizzat cepheye giderek memleketin müdafaasına iştirak etmek istiyorum".

Yine Lütfi Fikri Bey 1923 yılında İstiklal Mahkemesinde yargılanırken avukatı Kuddusi Bey de yaptığı savunma da Müsalemet İttifakını bir vatanperverlik örneği olarak sunmuştur: "Anadolu isminin tefekkürü değil telaffuzu bir cinayet addolunduğu zamanlarda Lütfi Fikri ne yapmıştır? Bir taraftan memleketin hamiyetli evlatları arasındaki tefrikayı izale ve Anadolu hareket-i milliyesiyle tevhid-i mesaiyi istihdaf ederek Müsalemet İttifakını teşkil ediyor...". (Çulcu, 1992: 207).

Ancak birliğin faaliyetlerine biraz geniş açıdan bakınca Lütfi Fikri Bey'in uzlaşmadan anladığının Ankara'nın biraz hafifletilmiş Sevr'i kabul etmesini sağlamak ve Ankara'yı İstanbul'un otoritesine bağlamak olduğu anlaşılıyor.¹⁰ Bu amaç, Lütfi

ehemmiyet kazanırsa risale neşreder.". Necmeddin Sadak, "Hilafet Müessesesi Hakkında", *Akşam*, 1830, 11 Teşrin-i sani 1339.

⁹ Hasan Saka Bey, 3 Mart 1925 tarihinde atandığı Maliye Vekâletinden 13 Temmuz 1926 tarihinde istifa etmiştir.

¹⁰ Nitekim Lütfi Fikri Bey, 1925 yılında Tarikat-ı Salahiye'den İstiklal Mahkemesi'nde yargılanırken bu suçlamayla karşılaşmıştır. Mahkeme Başkanı Ali Bey, Müsalemet İttifakı için "Yani Anadolu İstanbul'a tabi olsun istiyordunuz" diye sorunca Lütfi Fikri de bu ithama, "Malum-ı aliniz bu gibi şeylerde vekayi inkişaf ettikçe fikir ve emel de inkişaf eder. Bizim iddiamız daima ve bilvasıta göstermek istiyorduk ki İstanbul'un yapacağı sulh, sulh değildir. Milletin ekseriyet-i azimesi Anadolu'dadır ve Kuva-yı Milliye ile beraberdir. Binaenaleyh hükümet sulhu Anadolu ile beraber yapmalıdır. Anadolu'yu ihmal etmemelidir şeklinde idi. Ve

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

Fikri açısından iyi niyetle başlamış olsa bile, İtilaf devletlerinin amaçlarıyla birebir örtüşmektedir. Zira onlar da İstanbul tarafından gönderilecek heyetin Ankara'yı Sevr'e ikna etmesini istemişlerdir. Bu heyetin Ankara'yı ikna edemese de en azından aralarına nifak sokarak Milli Mücadele'yi zaafa uğratmasını amaçlamışlardır. Lütfi Fikri'nin "Biz Anadolu'daki hükümeti tesis edenlerin kâffesiyle itilaf kabil olduğunu iddia etmiyoruz. İhtimal ki müfritler bizi dinlemezler. Şüphesiz ki bu hal bizi nevmidiye düşüremez. Anadolu'da daha pek çok münevver ve mutedil zevat vardır" demesi de aynı kapıya çıkmaktadır.

Lütfi Fikri, Ankara ile uzlaşarak Sevr'i onaylatmak yolunda Tevfik Paşa Hükümetini son büyük şans olarak değerlendirirken, Mustafa Kemal Paşa bu kabineyi 1919 yılında yine Damat Ferit'in yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin getirilmesi gibi Anadolu'yu içten yıkma teşebbüsü olarak görmüştür. Dolayısıyla Lütfi Fikri'nin bu ittifak hareketi İtilaf devletlerinin Sevr Antlaşması'nı bir şekilde onaylatmasına yardımcı olmaya çalışan ve Milli Mücadele'ye zarar verecek bir girişim olarak gözükmektedir.

Bunun yanında Lütfi Fikri'nin verdiği beyanatlarda, Milli Mücadele'yle bir başarı kazanılabileceğine dair bir imada veya açıklamada bulunmadığı dikkati çekmektedir. Lütfi Fikri bütün ümidini, İtilaf Devletlerinin göstereceği bir "lütufa" ve Sevr'i az da olsa hafifletmelerine bağlamıştır.

Diğer taraftan Milli Mücadele'yi bastırmak için Yunanistan'ın Anadolu'ya girmesine karşı olmakla birlikte, İstanbul hükümetinin Ankara'yı teskin için güç kullanmasını normal karşılamakta ve burada da Milli Mücadele'nin karşısında yer almaktadır.

Lütfi Fikri'nin kişiliğine bakılınca Lütfi Fikri'nin bu girişimde başka gayelerinin de olabileceğini düşünmekteyiz. Lütfi Fikri, hukuk eğitimine, geçmiş entelektüel bilgisine ve siyasi tecrübesine dayanarak kriz anında kendini göstermek istemiş olabilir. Zira Lütfi Fikri Bey hayatı boyunca bir gün gelip ona muhtaç kalınarak, iktidara çağrılacağı ümidiyle yaşamıştır. Günlüğünde sadrazam olma isteğini şöyle dile getirmiştir: "...Rabian orada hüsn-ı hizmetle bir kat daha nam alarak az zaman sonra buraya gelip Sadrazam olmaklığım ve böylece asıl büyük işleri görmeye iktidar hâsil etmekliğim mümkündür. Çünkü bizde maatteessüf insan büyük bir memur, nazır falan olmadıkça Sadrazam olamıyor" (Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü, 1991: 114).

Onun bu ruh halini Yakup Kadri Karaosmanoğlu şöyle dile getirir: "...İkinci Meclisi Mebusan'da muhalif mebus olarak İttihat ve Terakki terörüne karşı yaptığı birkaç şiddetli hücumdan beri Türkiye'nin birinci sınıf siyaset şampiyonluğunu kazandığını zanneder, Türk Milletinin veya Padişahın ilk fırsatta kendisini iş başına getireceğini umardı".

nokta-i nazarımız da bu idi. Ahval ve zamanın müsaadesi nispetinde bunu takip ediyorduk" şeklinde cevap vermiştir. *Hakimiyet-i Milliye*, 1485, 28 Temmuz 1341.

Yakup Kadri, Mütareke döneminde İttihatçıların tasfiyesi sonrası Lütfi Fikri'nin iktidar beklentisini de şöyle dile getirmiştir: "İşte, o fırsat gelip çatmıştı. Yani İttihat ve Terakki komitesi silinip süpürülmüştü ve tâ ilk gençlik demlerinden beri hayal ettiği İngiliz sistemi bir Meşrutî Saltanat rejiminin kurulmasına artık hiç mani kalmamıştı. Bunu da kursa kursa ancak Lütfi Fikri Bey kurabilirdi. Fakat memlekette, onu çağırmak hâlâ hiç kimsenin aklından geçmiyordu. Mesela operatör Cemil Paşa'nın İstanbul Şehreminliği, Reşit Bey'in Dahiliye Nazırlığı düşünülmüştü de onun Sadarete getirilmesi unutulmuştu. Bu unutulmuş Lütfi Fikri Bey'i acı bir hayret içinde bırakıyordu" (Karaosmanoğlu, 1958: 13)

Rıza Nur da Lütfi Fikri'nin hep iktidara gelmek isteğinde olduğunu belirtir: "Mevki hırsı çoktur; hem de saklamaz. Aşıkâr söyler. Hatta nazır olmamayı kendine zül bilir; yeniden kabine teşkil etmek sevdasındadır. Bunu daima açıkça söylerdi" (Rıza Nur, 1991: 327).

Hüseyin Cahit Yalçın da bu konuda şunları yazar: "Lütfi Fikri Bey, yaşlandı, pişti durmadı, okudu, çalıştı. Fakat Ondaki o çocuk saffeti, o nefse payansız itimat hiç azalmadı. Bu memlekette siyasi, yüksek bir rol oynayacağına emin idi. Bunu halkın sinesinden, kendi kendiliğinden kopacak bir muhabbet ve itimat tufanının yapacağına, dar zamanda kendisine başvurulacağına sarsılmaz bir itikadı vardı" (Yedigün, 1936: s. 9)

1920 yılındaki girişimiyle Ankara ile İstanbul arasındaki ikiliği çözerek Türkiye'yi kurtaran kişi olacak, belki de o ana kadar değeri bilinemeyen Lütfi Fikri böylece nazırlığa belki de sadrazamlığa tayin edilecektir. Lütfi Fikri'nin Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası Sadrazam olan Tefik Paşa'nın kabinesini kurarken kendilerine danışmamasına tepkisi de büyük bir ihtimalle bu yüzdendir.

Diğer yandan Tefik Paşa kabinesinin kurulmasından sonra Müsalemet İttifakı'nın İtilaf devletlerine gönderdiği muhtırada, Sevr Antlaşması'nın hafifletilmesi istenmiş ve bunun Türk halkını oldukça mutlu edeceği ifade edilmiştir. Daha sonra "Böyle muvafık bir şart ve hâlin husulünde ihtiyaç-ı asır ve zamanın icap ettirdiği bir surette yani azimkar, istediğini bilir, düşünceleri yeni olarak İstanbul'da teşekkül edecek bir hükümet-i merkeziye için Anadolu'yu teskin etmek ve böylece vilayati en uzak yerlerine varıncaya kadar merkezin emr-ü nüfuzuna münkad kılmak pek kolay olur" denilerek yeni bir hükümet vurgusu yapılmıştır. Muhtırada tarif edilen hükümet ve sadrazam profili üstü kapalı Lütfi Fikri'yi tarif etmektedir.¹¹

¹¹ Lütfi Fikri Bey günlüğünde, karışık ve ihtilal zamanlarında iktidara gelmek istemediğini, çünkü bu zamanlarda iş görebilecek bir kişi olmadığını, ancak gerçek bir meşrutiyet döneminde iktidara gelebileceğini yazmaktadır: "Aman ben mevki-i iktidara gelmek için hiç acele etmemeliyim. Çünkü ben hiç edvar-ı ihtilaliyede iş görebilecek adamlardan değilim ve olamam. Devre-i ihtilaliyenin hakiki bir meşrutiyet devrine gelebilmeli (o da bu memleketin mukadderatında var ise!) işte yalnız o vakit ben bir iş görebilirim, bir işe yarayabilirim. Hem ne kadar zaman

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

Lütfi Fikri 1920'de olduğu gibi hiçbir zaman iktidara çağrılmayınca kendisi çeşitli teşebbüslerde bulunmuştur. 1909 yılında Meclis-i Mebusan'da İttihat ve Terakki, Ahrar arasında mücadele hat safhaya çıkınca 25 arkadaşıyla Fırka-i Müzahir'i kurmuş ve bu fırkanın hangi tarafı haklı görürse o tarafı destekleyeceğini açıklamıştır. Bir anlamda Lütfi Fikri iki fırkanın çekişmesinden yararlanarak aradan sıyrılmayı denemiştir. Ancak kısa süre sonra 31 Mart Hadisesi olduğu için bu fırka devamlı olmamıştır (Gazel, 12). Arkasından 1912 yılında Müceddidin adından bir fırka kurmak için girişimde bulunmuş ama Bab-ı Ali Baskını olunca bunda da başarılı olamamıştır.¹²

Lütfi Fikri Bey, TBMM'deki Birinci Grup ile İkinci Grup arasındaki çekişme sırasında da ortaya çıkmış ve İkinci gruba bir parti programı göndermiştir. İttihatçılarla Mustafa Kemal Paşa'nın birbiriyle mücadelesinden faydalanarak aradan sıyrılmayı ve bir parti kurarak iktidara yerleşmeyi planlamıştır (*Hâkimiyet-i Milliye*, 29 Temmuz 1341). Ancak bu da mümkün olmamıştır.

Kaynakça

I- Kitap, Tez ve Makaleler

Akşin, S. (2010). *İç Savaş ve Sevr'de Ölüm*, İstanbul.

Aydoğdu, M. (2006). *Mütareke Döneminin Son İstanbul Hükümeti - Son Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti (21 Ekim 1920-4 Kasım 1922)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayışığı, M. (1997). *Mareşal Ahmet İzzet Paşa*, Ankara.

Aytepe, O. (2004). "Milli Mücadelede Bilecik Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 33-34.

Birinci, A. (2003). "Lutfi Fikri", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt: 27, s. 233-234.) Ankara.

Çetin, N. (2011). *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çulcu, M. (1992). *Hilafetin Kaldırılma Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütfi Fikri Davası*, II, İstanbul.

Gazel, A. A. (2001). "II. Meşrutiyet Döneminde Projede Kalmış Bir Fırka Teşebbüsü: Müceddidin Fırkası," *Tarih ve Toplum*, 36 (211), 46-49 Temmuz 2001.

Gazel, A. A. (2007). *Lütfi Fikri'nin Tanzimat'ı*, Konya.

Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü, (1991). (Yayına Hazırlayan: Yücel Demirel), İstanbul.

geçerse o nispette fikren tekemmül ediyorum... Hasılı benim zamanım daha gelmemiş gibi görünüyor..." *Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü*, s. 54.

¹² Geniş bilgi için bkz. Ahmet Ali Gazel, "II. Meşrutiyet Döneminde Projede Kalmış Bir Fırka Teşebbüsü: Müceddidin Fırkası," *Tarih ve Toplum*, Cilt: 36, Sayı: 211, Temmuz 2001, s. 46-49.

Ahmet Ali GAZEL

Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, III, Ankara.

Tolon, Ahmet Hurşit. (2004). *Birinci Dünya Savaşı Sırasında Taksim Anlaşmaları ve Sevr'e Giden Yol*, Ankara.

Tunaya, T. Z. (1999). *Türkiye'de Siyasal Partiler*, II, İstanbul.

Turan, M. (1999). *Turan, Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları*, Afyon.

II- Süreli Yayınlar

- Alemdar
- Dersaadet
- İkdam
- İleri
- Peyam-ı Sabah
- Vakit

Ekler

Müsalemet İttifakı Nizamnamesi

Madde 1- İttifakı sulh meselesinden her ne yapılacaksa bunun bir vifak ve muhalasat-ı tamme içinde milletçe müttefikan yapılmasını temin etmek istediğinden şerait-i sulhiyenin son ve kati şeklinde bize tebliği anına kadar bil-icümle efrad-ı milletin bu babdaki nokta-ı nazarları arasında bir vahdet ve tecanüs-i tam husule getirmeye çalışacaktır.

Madde 2- İttifak madde-i sabıkada mevzu ve maksadı temin etmek için meşru ve mebzul bilcümle vesait-i iknaiyeye müracaat edecek ve mütemadiyen bir taraftan hükümet-i merkeziye ile diğer taraftan payitaht ve vilayat ahalisiyle temaslarda bulunarak her birinin sulh meselesindeki tarz-ı telakkisi hakkında diğerlerini tenzire ve arada tebayün ve tehalüf-ü efkâr mevcut ise bunları izaleye gayret edecektir.

Müddet-i Devam

Madde 3- Maksad-ı tecessüs, buhran-ı sulhun memlekete hadd-ı asgari zararlarla izalesini teminden ibaret oluşuna nazaran ittifak, sulhun takririne kadar muhafaza-i mevcudiyet edecektir. Ondan sonrası için 10. Madde dairesinde vuku bulacak bir içtima kararıyla başka bir cemiyet haline ifrağ edilebilir.

Teşkilat

Madde 4- İttakın atideki imzaları muharrer olan on iki müessisle 13. Ve 11. Maddeler ahkâmınca ne adette olursa olsun onlara iltihak edecek azadan mürekkep bir meclis-i idaresi olacaktır.

Meclis-i idare azası ilk içtimalarında ara-yı hafiy ve ekseriyet-i izafiyye ile içlerinden birini reisliğe ve diğerine ikinci reisliğe ve bir üçüncüyü de vekil-i idari namıyla ittifakın muamelat-ı ruzmerresinin tedbir ve tahsini vazifesine intihap ederler.

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

Madde 5- İttifakın devamı müddetince meclis-i idarenin aza-yı müessesi arasında münhal vuku bulursa meclisçe ara-yı hafiyeye ile ekseriyet-i izafiyeye ile aza-yı ittifaktan bir münasibi oraya intihap olunur.

Madde 6- Aza-yı müessesenin ekseriyeti hazır bulunmadıkça meclis-i idarenin içtimai muteber değildir. Mukarrerat içtima iştirak eden azanın ekseriyet-i mutlakası reyile takarrür eder. Meclis-i idare, la-akall haftada bir defa içtima ederek ehemmiyetlerine mebni vekil-i idari tarafından muhtaç-ı müzakere görülmüş olan hususat hakkında ittihaz-ı karar eder.

Madde 7- Yirmi yaşından yukarı her Osmanlı bizzat veya tahriren müracaatla ittifaka aza olarak kayıt ve kabul olunur. İttifaka duhul her Osmanlı için bir hakk-ı mutlak olup, ancak ana dâhil olanlardan biri aleyhinde su-i şöhret veyahut daha ağır bir sebepten dolayı müddeiyat vaki olursa kendisinin ittifakta muhafaza olup olunmamasına müddei ve müddeialeyh taraflarından ittifak azası meyanından irae olunacak birer hakemle vekil-i idariden mürekkep üç kişilik bir komisyonun ekseriyet-i mutlakasıyla suret-i katiye ve nihaiyede karar verilir.

Madde 8- Dâhil olacak zevattan ittifakın masarif-i zaruriyesine hadim olmak üzere ilm-ü haber mukabilinde elli kuruş duhuliye alınır.

Madde 9- İttifakın merkezi İstanbul'dadır. Taşra ahalisinden ittifaka dâhil olmak isteyenler tahriren vekil-i idariye müracaat ederler. Bu gibi müracaatlar hakkında meclis-i idarece her mahallin idare-i hususiyesi nazar-ı dikkate alınmak suretiyle ittihaz-ı karar olunur. Bu bapta icap eden talimat-ı mahsus mahalline gönderilir.

Madde 10- İcap ettikçe payitahtın elyevm maruz bulunduğu ahval-i istisaniyenin müsaadesi nispetinde ittifakın bütün azası meclis-i idare tarafından içtima-ı umumi halinde davet olunacaktır. Meclis-i idare reisinin riyaseti altında vuku bulacak olan bu gibi içtimalarda meclis-i idarenin faaliyet-i mesbukası hakkında ita-yı malumat edilecek ve ehemmiyet-i mahsusasına mebni meclis-i idarenin içtimayat-ı umumiyeye arzına lüzum gördüğü hususat hakkında ittihaz-ı karar olunacaktır.

Mevadd-ı Şetta

Madde 11- İstanbul intişar eden yevmi gazetelerden ittifaka dâhil olanların ittifak meclis-i idaresinde aza-yı saire gibi hakk-ı dâhil malik birer mümessil bulundurmaya hakkı olacaktır. Taşra gazeteleri hakkında 9. Maddenin ruhu dairesinde meclis-i idarece ayrıca karar ittihaz olunacaktır.

Madde 12- Sulhü ittifak, fırkalar haricinde müstacel ve muayyen bir maksad-ı vatanperveri için husul bulmuş bir toplanmadan ibaret olduğundan ittifak dâhil olmak keyfiyeti evvelden bir fırka-i siyasiyeye girmek hususları ile gayri kabil-i telif değildir.

Madde 13- Fırka-ı siyasiye kitle halinde yani fırka mevcudiyet-i resmiyesiyle ittifaka iştirak etmek istedikleri halde her fırka ittifak meclis-i idaresinde hakk-ı reye malik ikişer mümessil bulundurabilecektir.¹³

¹³ *Alemdar*, 23 Haziran 1336, s. 2; Tunaya, *age.*, II, s. 549-550.

Extended Abstract

The Ottoman Empire lost World War I and withdrew from the war on 30 October 1918 by signing the Armistice of Mondros. However, the Entente states did not sign a peace agreement with the Ottoman Empire immediately after the cease-fire because they could not reach a full agreement on how to share the Ottoman lands. The conditions of peace prepared at San Remo and London Conferences were officially given to the Ottoman Empire on 10 June. The delegation headed by Damat Ferit Pasha went to Paris to make a new peace proposal. Although the delegation headed by Damat Ferit Pasha tried to alleviate the terms of the treaty, it failed.

While these negotiations were going on regarding the peace treaty, the former Dersim deputy, Lütfi Fikri Bey, took action to establish a unity in order to ensure that everyone acts in unity in the peace making process. Lütfi Fikri Bey announced the announcement of the union in the newspapers dated 2 June 1920.

Lütfi Fikri, who completed his studies in mid-June, published the regulations of the union he named Müsalemet Alliance in newspapers dated 23 June 1920. The Alliance was founded by 12 people including Lütfi Fikri. According to the Regulation, the Alliance will continue until the signing of the peace since it aims to sign the peace with the least harm for the country, and after the signature of the peace, it can turn into another society.

The Alliance will use all legitimate means to achieve its objective and will engage with the people of the central government, capital and other provinces and try to eliminate their differences on peace.

Since the Alliance aims to achieve peace for the country with the least harm, it will continue until the peace is signed, and after the peace signature, it will be transformed into another society after a meeting to be held under Article 10.

The Alliance will have an administrative council of twelve founders and members to join the Alliance. In their first meeting, the members of the Board of Directors shall elect one of them as the head of the secretariat, one as the second chairman and one as the administrative deputy.

The meeting of the board of directors shall not be valid unless the majority of the founding members is present. Decisions shall be taken by an absolute majority of the members attending the meeting. The board of directors shall meet at least once a week and decide on the matters that it wishes to be discussed due to the importance of the administrative proxy.

Any Ottoman citizen over the age of twenty may apply to the alliance in person or through a written application. It is the right of every Ottoman citizen to be included in the alliance. However, if there is an accusation against one of the members of the alliance for disrepute or heavier reasons, it will be decided by the commission of three people to choose whether or not to remain in the alliance.

Fifty kurus entry fee will be charged against the clergy for use in the essential needs of the alliance. The center of the Alliance is in Istanbul. Those who want to

*Lütfi Fikri Bey'in Ankara ile İstanbul'u Uzlaştırmak İddiasıyla 1920 Yılında
Kurduğu Bir İttifak: Müsalemet İttifakı*

participate in the alliance from the provinces will apply to the deputy administration through written application.

While Lutfi Fikri Bey was active in signing peace in a union including Ankara, the Ottoman State signed the Sevres Treaty on 10 August 1920, which contained very severe conditions. This has also changed the policy of the Confederacy Alliance.

Lütfi Fikri, after signing the Treaty of Sevres, directed the activities of the alliance to a meeting and agreement between Istanbul and Ankara to ensure the ratification of the treaty, perhaps in the earliest circumstances. He also met with Grand Vizier Damat Ferit Pasha on this subject, but he did not get any results. Because Damat Ferit opposes the meeting with Ankara, despite the request of the Entente States. For this reason, he resigned from the Grand Vizier on October 17, 1920 as a result of the pressure of the Entente Powers. Tevfik Pasha was appointed to reconcile with Ankara. Lütfi Fikri evaluated Damat Ferit Pasha's resignation as a success of Musalemet Alliance policy and welcomed the new cabinet but reacted to the fact that the new government did not contact him. As a result, Tevfik Pasha decided to send a delegation to meet with Ankara. Although some newspapers reported that Lütfi Fikri would be on the delegation, Lütfi Fikri was not included in this committee. After this date, there is a news about the Muslim Alliance. Therefore, it is understood that the Musalemet Alliance, founded in June 1920, disintegrated in December 1920 six months later.

As for Lütfi Fikri's aim to establish such an alliance; Lütfi Fikri states that he established this alliance to reconcile Istanbul and Ankara. Lütfi Fikri's understanding of reconciliation seems to allow Ankara to accept a slightly eased Sevres and to link Ankara to the authority of Istanbul. This goal, even if it started in good faith for the idea of Lutfi, corresponds to the goals of the Entente. They also asked the delegation to be sent by Istanbul to convince Ankara to Sevres. Even though they could not persuade Ankara, they aimed at least weakening the National Struggle by putting discord among them. Therefore, this movement of Lütfi Fikri seems to be an attempt to harm the National Struggle.

Considering the personality of Lütfi Fikri, it can be thought that Lütfi Fikri may have other goals in this initiative. Lütfi Fikri may have wanted to show himself during the crisis based on his legal education, past intellectual knowledge and political experience. Because Lütfi Fikri Bey lived in the hope that he would come to power one day and come to the need. When this did not happen, he tried to show himself in times of crisis.

The al Müsalemet Alliance du, founded by Lütfi Fikri, was scanned by the newspapers of the period. Because there is no information about the subject in other sources.